

A

BUDAPESTI ÁG, HITV. EVANG.

MAGYAR ÉS NÉMET EGYHÁZGYŰLEKEZET

NÉP- ÉS POLGÁRI ISKOLÁJÁNAK

ÉVI ÉRTESÍTŐJE

AZ 1903|1904. TANÉVRŐL.

BUDAPEST, 1904.

MÜLLER KÁROLY KÖNYVNYOMDÁJA

II., Főherceg Albrecht-út 3. sz

REV 98

REV 2010

-E 110

Hogyan óvjuk meg iskolás gyermekeink egészségét?

Nagy és diszes társaságot látott vendégül ez év tavaszán Nürnberg, Németországnak talán legérdekesebb városa, melyben a középkornak festői szép építészeti emlékei, a mai napig is sértetlenül fennálló városfalak, nagyszámu tornyaikkal s a fal mentén végighuzódó árokkal, a várban őrzött régi kinzoeszköz gazdag gyűjteménye stb. egy régmult idő hagyományait őrzik; másfelől pedig a várost világító hatalmas ivlámpák, a villamos vasutak, a hatalmas pályaudvar, az óriási iparvállalatok és gyártelepek, a legmodernebb jelenkort s a tudományok diadalát hirdetik.

Itt jöttünk össze a husvét utáni héten az I. nemzetközi iskolaegészségügyi kongresszusra csaknem 1500-an, a világ minden tájékáról, még a messze Amerikából s a távol Keletről, Japánból is.

Itt adtak találkozót egymásnak, akik a gyermekek, különösen pedig az iskolába járó ifjuság érdekeit nemcsak szívékony viselik, de hivatásuknál fogva azokat megvédeni s a gyermekek egészsége felett őrködni vannak hivatva.

Orvosok, akik nemcsak gyógyítják a betegségeket, de kifizűkészve, felkutatva azok létrehozó okait, gyökerében kívánják a bajt megtámadni, s a betegségeket megelőzve s elhárítva, az egészséget megóvni, fenntartani törekeshnek.

Tanítók és tanárok, akik a rájuk bízott növendékeknek ma már nemcsak a szellemi, értelmi nevelésén fáradoznak, de gondot fordítanak a testi nevelésre is; akik a tanulókat, azok testi-lelki fejtődését, egészségét vagy megbetegedéseit az iskolában folytonosan megfigyelhetik.

Technikusok, építészek, akik az egészség megóvására szükséges száz és százféle berendezéseket készítenek.

Köztük sokan szülők, akik a legnagyobb gonddal és szeretettel ápolják gyermekeiket, s az orvossal és tanítóval együtt őrködenek azok egészsége felett.

Ezek sorából kerültek ki a kongresszus tagjai, akiket mind egy közös érdek, egy közös cél hozott össze: az iskolába járó ifjuság egészségének megoltalmazása.

Eljöttek, hogy beszámoljauak egymásnak tapasztalataikról; elmondják egymásnak nézeteiket s megismerjék viszont a másokét hogy megbeszéljék együttesen, mit kellene tenni, hogy kellene berendezni a tanulók életmódját, munkáját otthon és az iskolában azok egészségének minél tökéletesebb megvédése céljából.

A tudomány folyton halad. Egyre újabb megfigyeléseket tesznek, tapasztalatokat gyűjtenek, vizsgálatokat végeznek az egészségügy körében is. Egyre mélyebben pillantunk be azoknak a tényezőkhöz hatásmódjába, amelyeknek befolyása alatt egészségünk szünetlen áll. S amint ezek befolyását jobban és jobban megértjük, szinte önkénytelenül kínálkoznak újabb és újabb módok, eszközök és eljárások a káros hatások elhárítására, s ugyanilyen arányban szaporodnak azok az egészségügyi berendezések is, amelyek mind ennek a célnak az elérésére irányulnak.

A legkülönbözőbb ilyen egészségügyi berendezések mintáiból s leírásaiból, az iskolai táblák, író és rajzeszközök, iskolai könyvek, tanítási eszközök nagy tömegéig, de azután egész iskolák tervrajzaiból, mintáiból és leírásaiból; a tanulók egészségi állapotát feltüntető táblázatokból s az iskolák orvosi felügyeletére vonatkozó intézkedések ismertetéséből stb., egy rendkívül dúsgazdag és tanulságos iskolaegészségügyi kiállítást is rendeztek a kongresszussal kapcsolatban.

De gondoskodott a kongresszus vezetősége arról is, hogy alkalmunk nyíljon, Nürnbergnek egyéb nagyszámu nevezetességein és látnivalóin kívül, a legújabb és valóban mintaszerű iskolákat is megtekinteni, ahol megvalósítva láthattuk kevés kivétellel mindazt, amit a kongresszus ülésén az előadók az iskolai egészségügy érdekében szükségesnek mondtak.

Hasonló mintaszerű iskolákat láttam még Münchenben is, ahol visszatértemkor szintén megálltam néhány napra.

Az egészség megóvására szolgáló intézkedések és berendezések, sajnos, nem egyszer igen költségesek; de ha helyesen választjuk meg azokat, sokszor kisebb költséggel is hathatósan megvédehetjük az egészséget. Az azonban elegedhetlen, hogy az elérendő s egyáltalán elérhető céllal mindenkor teljesen tisztában legyünk, mert csak így tudjuk a cél elérésére legalkalmasabb s talán nem is túlságos költséges eszközöket és berendezéseket megválasztani.

Annyi bizonyos, hogy amint a nevelés terén mindenütt, úgy a tanulók egészségének megoltalmazásában is, a szülői háznak s az iskolának vállvetve, együtt kell működniök. Ha a szülők az általános tankötelezettség törvénytábla kényszere alatt kénytelenek gyermekeiket 6 éven át iskolába adni, sok szülő pedig még tovább is járattja iskolába gyermekét, akkor csak természetes, hogy az iskola viszont azzal tartozik a szülőknek, hogy a gondjaira bízott gyermekeket nemcsak értelmükben fejlettebb, tudásban gazdagabb állapotban, de egészségükben meg nem károsítva adja vissza a szülői háznak. Sőt mi több, az iskolának kötelessége a tanulók kellő testi neveléséről, egészségük megszilárdításáról is gondoskodni. Csakhogy persze a tanuló a nap jó részét az iskolán kívül, otthon tölti, s azért hiába lenne az iskolának minden ezirányu törekvése, ha nem találna a szülői ház hathatós támogatására.

Az iskolának anyagi helyzete gyakran inkább megengedi a tanulók egészségének megóvására szolgáló különféle berendezések alkalmazását, mint egy szűkebb viszonyok között élő családé. Azért különösen az ilyen családok gyermekei számára egy jól berendezett iskola valódi áldás lesz.

Hogy ennek a célnak, a tanulók egészsége megóvásának és megerősítésének ne csak az iskola, de a szülői ház is minél jobban megfelelhessen, felhasználom az alkalmat, hogy a nürnbergi iskolaegészségügyi kongresszus ötletéből, melyre az iskolai egészségügy mai állásának tanulmányozása végett egyházunk nt. előjárósága engem kiküldött, néhány erre vonatkozó szót intézhessenek a m. t. szülőkhöz.

El szándékozom mondani, hogy a tudomány mai állása mellett miképpen tudunk s hogyan kötelességünk a gyermekek egészsége felett örködni; el szándékozom különösen mondani, micsoda eszközök és módok állnak erre a célra rendelkezésünkre otthon és az iskolában; és végre ismertetni fogom azokat az ide vonatkozó berendezéseket és intézkedéseket, melyeket egyrészt Nürnbergben és Münchenben láttam, másrészt a melyeket a jövő tanévre teljesen átalakított, mondhatnám új iskolánkban a tanuló ifjúság egészsége érdekében létesíteni fogunk

Első sorban azoknak a helyiségeknek az egészségügyi kelleiről fogok szólni, amelyekben a tanuló az iskolában és otthon idejének jórészét eltölti. Majd az iskolai élet s az iskolai munka tárgyalása során a testi nevelés kérdésére fogok áttérni s ezzel kapcsolatosan a helyes, egészséges testtartásról is elmondom a legszükségesebbet; azután röviden szólni fogok a tanulók iskolai és otthoni munkájáról és annak beosztásáról. Végül pedig a tanulók egészsége feletti állandó orvosi felügyelet nagyfontosságú kérdését fogom tárgyalni.

* * *

Az iskolai helyiségek amelyekben a tanuló hosszú éveken át naponta több órát kénytelen tölteni, de természetesen épen úgy a tanuló lakásának szobái is, csak úgy fognak céljuknak, megfelelni, ha elég tágasak, világosak, jól fűthetők és szellőztethetők, e mellett tiszták és szárazak.

A *nedves* helyiségek a legnagyobb mértékben egészségtelenek. Nemesak azért, mert a nedves, hideg falak a testtől meleget vonnak el, és nem egyszer olyan betegségeket idéznek elő, melyek létrehozásában a meghűlés nagy szerepet játszik (izületi csúzt pd., ami igen sok esetben szívbetegség kifejlődésére vezet); de azért is, mert a nedves lakásokban jobban megélnek a fertőző betegségek baktériumai, melyeknek bizonyos fokú nedvességre van szükségük életük tengetéséhez. Az ilyen lakásokban a diftéria, a torokgyík, tüdőgyulladás, tuberkulózis stb jóval gyakoribb betegségek és makacsabban befészkelődnek, mint száraz lakásokban.

Ha a falak nedvességét muló és megszüntethető ok idézi elő, (pld. a falban futó vízvezetéki vagy csatornacső megrepedése), könnyű a bajon segíteni. Sokszor azonban nedves talajból szívárog

fel a falakba a nedvesség, amikor sok esetben csak igen költséges átalakítási munkák s a talajnak kiszáritása árán biztosíthatjuk a lakások kiszáradását.

A talajból felszálló nedvesség rendszerint csak a pince vagy földszinti helyiségek falait éri el, s itt a padló felett végig-huzódó, sokszor fehér kivirágásoktól szegélyezett sötétebb, s a fal többi részénél hidegebb folt alakjában jelenik meg. A nedves helyiségek kiszáritása úgy történik, hogy a levegő felmelegítésével siettetjük a víz elpárolgását a falból, a levegő folytonos megújításával pedig arról is gondoskodunk, hogy a nedvességgel, vízgőzzel telített levegő helyébe mindig új és új, szárazabb levegő jusson a szobába. Ezt csak fűtéssel és állandó szellőztetéssel érhetni el.

Új házak építésénél alkalmas vízhatlan szigetelő rétegek beépítésével állják útját a nedvesség beszívargásának.

Azok a helyiségek, melyekbe iskolánk a jövő tanévben átköltözik, egy teljesen száraz épületben vannak. Nedvességnek még a földszinti tornateremben sem látni nyomát.

Az otthoni s az iskolai helyiségek *tisztaságára* a legnagyobb gondot kell fordítani.

A szemét, hulladék és mindenféle szenny bőven tartalmaz olyan szerves vegyületeket, melyek a baktériumoknak kitünő táplálékul szolgálnak. Nem csuda tehát, ha azok a tisztátlanságban jól megélnék, sőt el is szaporodnak, s ha ennek folytán a tisztátlan lakásokban gyakoribbak a fertőző betegségek s a halálozás, mint a tisztákban.

A lakások s az iskolai helyiségek tisztasága két feltételhez van kötve. Olyanoknak kell először is lenniök, hogy egyáltalán tisztántarthatók legyenek; másodsor pedig szükséges, hogy kellő gonddal tisztítsák, takarítsák is azokat.

A piszok és szemét legjobb fészkei a padló rései, repedései, ahol bizony sokszor évekig is háborítlanul megmarad, továbbá a fal és padló-alkotta szögletek, sarkok, ahol a takarító seprő csak nehezen vagy épen nem fér hozzá. De meggyűlik és ott marad a butorok mögött, a faltól elvált falikárpit (tapéta) mögött, a butorok vagy falak kiálló diszítéseinek mélyedéseiben, a lakások szőnyegeiben stb. Ezek lesznek azért a fertőző baktériumok kedvenc tanyázó helyei is. Olyan helyiségekben, ahol pornak, valamint fertőző anyagoknak behurcolása nem mindig kerülhető el, ilyen buvóhelyeket nem szabad megtűrni.

Ujabbán azért különösen iskolákban olyan padlót szeretnek alkalmazni, amelyeknek egyáltalán nincsenek rései és repedései. Ezeket rendszeren az aszfalt módjára rákenik deszka- vagy cementbeton alapra, s 2—3 napig száradni és keményedni hagyják. Ilyen padlóanyag pl. az u. n. asbestpadló, vagy az a legoláh is, amivel egyházunk új gimnásiumát fogja padlózni, s az elemi és polgári iskola új helyiségeinek egyikét-másikat is, ahol t. i. nincs ez idő szerint jó állapotban levő keményfapadló (parketta). Nagy előnye

az ilyen padlóknak az is, hogy ivelt hajlásban vihető át a falba, tehát nem képződik szöglet a fal és padló közt, és hogy igen jól tisztítható is nedves ruhával. Hasonló előnyei vannak az u. n. terazzo- (mozaik), keramit- és a különböző kőpadlóknak is, amelyek szinte igen jól tisztogathatók, de hidegségük és keménységük miatt a tantermekbe nem valók, csak a folyosók, lépcsőház s egyéb mellékhelyiségek burkolására használhatók, amint az új iskolánkban is látható.

Nürnbergben igen szeretik a cementpadlót, melyet a rugalmas és nem hideg linoleummal vonnak be, s még a tornatermekben is alkalmaznak. A linoleum is igen jól tisztítható, mosható, de csak igen gondos lerakás esetén ad hézagmentes padlót; e mellett drága s igen gyorsan kopik. Nemez alátételt a mi intézeti tornatermünkben is alkalmazni szándékozunk, mihelyt a jelenleg kifogástalan állapotban levő fapadló javításra ill. pótlásra fog szorulni.

A fapadlók közül egyedül a keményfapadló jöhet iskolákban szóba, s magánlakásokban is ez a legmegfelelőbb. A puhafapadlóhoz képest ugyan drágább, de nem kopik oly gyorsan s így nem válik göröngyössé; nem sorvad oly nagy mértékben, s így az egyes lécek közt visszamaradó rések is igen keskenyek. A magánházakban viasszal szokták beereszteni. Iskolákban a csuszósság elkerülése végett is, meg hogy moshatóvá is tegyék, forró lenolajjal itatják. Iskolánk új helyiségeinek legtöbbszörében ilyen keményfapadló van, sok helyütt aszfaltba rakva, úgy, hogy a lécek közötti réseket aszfalt tölti ki.

A falak tisztántartása végett előnyös, ha azok alsó részét (ember magosságig) mosható, vízhatlan bevonattal látják el, amint a magánlakások konyháiban, fürdőszobáiban stb. szokásos. Erre a célra rendszeren az olaj- vagy zománcfestéket használják, s új iskolánkban is ezt vettük tervbe. Nürnbergben több iskolában a drágább mettlachi lapokkal burkolják a falakat.

Tisztátlanság, sár stb. behurcolása ellen jó széles sárkaparóvasak, lábtörlő farácsok és gyékények, esetleg kókuszrostmatraczok szolgálnak. Akinek módjában áll, helyesen teszi, ha sáros időben gummi-sárczipőben jön az iskolába, amelyet a felső ruhával együtt megérkezés után azonnal le kell vetni. Amilyen jók ezek a sárczipők, mert a láb átnedvesedésének s így nem egyszer meghülésnek is, elejét veszik, oly könnyen okozhatnak bajt, ha a szobában is lábon tartják. A kaucsuk megakadályozza a láb bőrének ill. izzadásnak párolgását, ami a láb kellemetlen átmelegedésének is okává lehet. Ép oly fontos a télen gyakran viselt lábszárvédők („kamáslik“) levetése is az iskolában.

Legkevésbé szabad persze port és piszkot a tornaterembe behurcolni. Azért nálunk is kötelező a tornacipők használata, melyet a tornateremmel összefüggő öltözőkben kell váltani. Ezek azért is célszerűek, mert kevésbé akadályozzák a tornázáskor erősebben kimelegedő s izzadó láb bőrének párolgását a bőrcipők-

nél, azonkívül ruganyos talpuknál fogva meglönyítik atornázást is.

A szemét (papiros hulladékok, narancshéj stb.) összegyűjtésére külön kosarak szolgálnak. Ilyesmit sehol a padlóra szórni nem szabad már a rend és tisztaság szempontjából sem, különösen pedig nem a lépcsőn, ahol az alma, narancshéj stb. könnyen adhatna elcsuszásra és sérülésekre alkalmas.

Olyan tanárok és tanulók számára, akik gyakori kiköpéssel járó betegségekkel kénytelenek az iskolába járni, minden tantelemben, folyóson s a lépcsőházban vízzel telt köpödedények vannak elhelyezve. Itt a köpet vízbe hull, tehát nem száradhat be, ami a padlóra kerülő köpettel szokott történni. Ennek viszont abban áll a fontossága, hogy a köpetben netalán előforduló fertőző baktériumok sem juthatnak a felverődő porral a levegőbe (Igy pd. a tuberkulózis bacilusa, a tüdőgyulladás, diftéria stb. bacillusai, melyek sokszor egészséges, vagy a betegséget már rég kiállott s ismét iskolába járó egyének nyálában is jelen vannak.) A köpödedények vizét természetesen naponkint megújítják s egyidejűleg a köpödedényt megtisztítják. A nürnbergi iskolaegészségügyi kiállításon olyan köpödedények is voltak láthatók, melyek a falra erősítvék s melyeket használt után önmagától működésbe jövővíz-öblítő berendezés tisztít. Ezek azonban igen drágák s csak ott szerelhetők fel, ahol vízvezeték és csatornacső is van a falban. Azok a zománcozott vasbádóg köpödedények ellenben, melyeket iskolánk is láthatni, aránylag olcsók, úgy hogy magánlakásokban is könnyen alkalmazhatók.

A takarításnak nagy gondtal és gyakran kell történnie. Iskolánk termeit minden használat után kitaraktják. A szárazon söprés helyett, ahol azt a padló megengedi (iskolánk összes helyiségei ilyenek,) mindig nedves seprővel, nedves ruhával vagy nedves fűrészporral kell takarítani, Ez még puhafapadlónál is lehetséges, ha azt valami vízhatlan padlómázzal vonják be. A száraz söprés igen sok port ver fel, ami még akkor sem lehet közömbös, ha ajtó-ablaknyitással létesített erős szellőzéstről gondoskodunk a takarítás közben. A pornak egy részét kiviszi ugyan a helyiségen átáramló levegő, más része azonban újra lerakódik a padlóra s butorokra. A por a ró szemecskéi, ha a levegőbe kerülnek s belélegezzük azokat, izgatják, ingerlik a lélekzőszerveket, sokszor pedig a rajtuk tapadó fertőző baktériumoknál fogva is gége- tüdő- stb. betegségeket okoznak. Takarításkor azért lehetőleg ne sok port verjenek fel, s a takarítás nyitott ajtó s ablak mellett történjék. Hogy ezalatt eléggé nem edzett s azért meghülésre hajlamos egyének nem szabad a szobában tartózkodnia, az természetes. Iskolákban, főleg külföldön, újabban olyan porkötő olajjal eresztik be évente 3—4 szer a padlót, amelyhez a por és piszok hozzáragad s így takarításkor, gyors járáskor stb. sem verődik fel. Pár évvel ezelőtt mi is tettünk ilyen „dustless“-olajjal kísérletet iskolánk egyik termében, de részint mert az ezzel beeresztett terem padlója igen csúnya lett, részint mert a zsiros

olaj a ruhán, leesett könyveken, füzeteken stb. zsiros foltott okozott, előbb említett előnye dacára sem használjuk, hanem e helyett inkább a por és piszok képződését itt behurcolását iparkodunk megakadályozni.

Az iskolai helyiségek *világossága* kiváló figyelmet érdemel már csak azért is, mert az iskolai foglalkozás és munka sokszor olvasásból, írásból, szemlélésből vagy rajzolásból, kézimunka végzéséből áll, ami a szem károsodása nélkül csak igen jó világítás mellett lehetséges. Mihelyt a világosság nem elégséges, közel kell hajolnunk ahhoz a tárgyhoz (könyv, füzet, kézimunka stb.) melyet néznünk kell, ami a szemet kifárasztja, megerőlteti, szemfájást, könnyezést, kettőslátást stb. okoz. A fej előrehajtása vértorlódást idéz elő a fejben, ami viszont sokszor vezet fejfájásra, orrvérzésre; a szemben létesülő vérpangás pedig csökkenti a szemgolyó burkainak ellenálló képességét. Ha most a közelbe nézéskor űa két szem a nézett tárgyra irányul, a szemizmok ráfeszülnek a szemgolyóra. Ennek hatása alatt aztán a szem előbb-utóbb megnyúlik, közellátóvá lesz, s olyan elváltozásokat szenved, amelyek a látás élességét is csökkentik. A közel vagy másként: rövidlátó szem a távolba csak alkalmas szemüveggel lát és nem gyógyítható meg. Ámbár kétségtelen, hogy egyes családokban a szem gyengébb alkata ép úgy öröklődik, mint annyi más családi vonás, s az ilyen család tagjainál sokkal könnyebben fejlődik aztán ki a közellátás, úgy hogy sokan a közellátást öröklékeny betegségnek hiszik, — mégis tény az, hogy a huzamos közelenézés szokott a közellátás kifejlődésére vezetni. Az már aztán mindegy, hogy a túlságosan „szemrontó“ kézimunka kényszerít-e arra a közelenézésre, melynek apró, egymástól alig megkülömböztethető részletei erősen fárasztják a szemet, vagy apró és sűrű nyomásai könyvek, vagy ha'vány ceruzával, silány tintával, színes vagy áttűnő papirosra írt jegyzetek, vagy a rossz világítás. Különösen ártalmas azért a szemre esti félhomályban, vagy a szoba egyik sötét, ablaktól, lámpától távol eső zugában, vagy gyengefényű vagy éppen lobogva égőlámpa, gyertya fénye mellett dolgozni! A túlságosan erős valamint az erősen színes fény szintén megerőlteti és kápráztatja, rontja a szemet. Vakító napfényen nem szabad dolgozni. A nappali s az ahhoz közel álló villamos ivlámpa szolgáltatta fehér fény mellett csak a sárgát tűri jól a szem; legfeljebb halvány zöldesbe szabad játszania, mint pd. az Auerlámpák fénye. Az ibolya fény, amit sok villamos ivlámpa áraszt, a legártalmasabb a szemre. Otthoni dolgozásra azért egy jó petróleum vagy gázlámpa, vagy még inkább a sárgafényű villamos izzólámpa a legalkalmasabb. Az ilyen villamosvilágítás nemcsak azért a legjobb, mert legkevésbé veszélyes, (a petróleum és gázvilágításnál a robbanás és tüzveszély nincs kizárva!), de azért is, mert kényelmes, egyszerű a kezelése, nem melegít annyira, mint a petróleum vagy éppen a gázlámpa lángja, különösen pedig mert ez az egyetlen világítási mód, amely nem égéssel, lánggal világít, tehát égési gázokat nem fejleszt s így nem is rontja a levegőt. A lámpa sugárzó melege

könnyen okoz fejfájást. Azért nem szabad a lámpának közel lenni a fejhez s mindig úgy kell állnia, hogy a dolgozó egyén bal oldalról kapja a világosságot. Csak így érhetjük el azt, hogy a dolgozó jobb kezünk nem vet árnyékot a fűzetnek vagy kézimunkának éppen arra a helyére, amelyen dolgozunk.

Ujabbban több helyen alkalmazunk olyan világítási módot, amelynél árnyékképződés alig van. Könyvtárakban, rajztermekben, ipariskolákban, egyáltalán olyan helyeken, ahol huzamosan kénytelenek igen jó, mesterséges világítás mellett dolgozni

Itt a fényt nagyon erősen világító, a mennyezet közelében elhelyezett lámpák, rendszeren villamos ivlámpák szolgáltatják, melyeket azonban a szem elöl egy a lámpa alatt elhelyezett ernyő takar el. Ez az ernyő a reaesó fényt a mennyezetre veri vissza, úgy, hogy a termet már most voltaképen nem is a lámpa, hanem a fehérre festett, s erősen megvilágított mennyezet világítja meg. Ez a világítás, amelyen szokatlan s első látásra különös is, olyan tökéletes. A mennyezet nagy felülete annyira szétszórja a fényt, hogy az egyenletesen oszlik szét a teremben, s árnyékképződés nem jöhet létre. Ez a kiváló világítási mód („indirekt“ vagy „szétszórt“, „diffúz“ világítás) azonban sajnos, aránylag költséges, s azért olyan helyi ségekben, ahol csak ritkán kell mesterséges világításnál dolgozni nem alkalmazkák. — Ujjonnan átalakított iskolánk helyiségei annyira világosak, hogy csak igen sötét, borús téli napokon kell néha egy-egy órán át mesterséges világítást használni. Ilyenkor rendszeren olyan foglalkozást kapnak a tanulók, amihez nem is kell erősebb világosság. Hogy mégis legyen szükség esetén világításunk, minden terembe gáz van vezetve s a világításra Auer lámpák szolgálnak. Nürnbergben s Münchenben is csaknem kizárólag ezt használják.

Sokkal fontosabb az iskolák természetes (nappali) világossága, amelynek persze szintén mindig balkéz felől kell esnie. Erről kellő számn s nagyságu ablakok útján gondoskodunk Iskolákban különösen fontos, hogy a terem legtávo'abb helyén ülő tanuló is elég világosságot kapjon. Magánlakásokban a dolgozó asztalt az ablak közelében helyezhetjük el s így kevésbé fontos, ha a szoba túlsó részében talán nincs is olyan tökéletes világítás, amilyen a dolgozáshoz szükséges. Hogy az ablakokon át mennyi világosság jut valamely helyiségbe, azt természetesen attól is függ, hogy nem áll-e az ablakban vagy az előtt olyan tárgy, amely a világosságot felfogná. Legyen az akár egy, magas ház, úgy egy terebélyes fa, akár egy sötét ablakfüggöny, aminőt a magánlakásokban oly gyakran alkalmaznak díszítés céljából. Ott, ahol új iskola építéséről van szó, — s ezt különösen szépen látni Nürnbergben és Münchenben, — már a telket is a szerint választják meg, hogy az építendő iskola szabad téren, vagy utcában feküdjék. Mert a földszinti helyiségek csak akkor kaphatnak elég világosságot, ha az utca szélessége legalább is akkora, mint a szemközti házak magossága. Sokszor mesterségesen is szélesebbé teszik az utcát úgy, hogy az iskolaépületet hátrább építik a ház-

sorban, s az épület és utca közt egy kis előkertet hagynak szabadon.

A mi iskolánk épülete, sajnos, nem áll minden oldalról széles utcában, ámbar egy része a Deák-tér, másik része a Sütő-utca kiszélesített térszerű részére néz.

Minthogy ezen nem lehet segíteni, más uton-módon kell a tantermek kellő világosságáról gondoskodnunk. Tárgyalások folynak az iránt, hogy az ablakokat a földszinti tornateremben s az I. emelet Károly-utczai szárnyában olyan üveggel lássuk el, amely a rendesnél több világosságot vet a tantermekbe, vagy esetleg az ugyanezen célra szolgáló u. n. „napfényreflektorokat“ helyezzünk az ablakok elé. Az ablakok alsó részén pedig olyan átlátszatlan üveget fognak alkalmazni, amely lehetőleg kevés világosságot tartson vissza.

Az épület egyik szárnya délelőtti, a másik délutáni napot kap. Ez kétségtelenül nagy előny, mert a napfénynek baktériumölő hatása van, s azért a napsütötte helyiségekben s lakásokban nem fészkelhetik be magukat egykönnyen a fertőző betegségek.

Tantermeink világossága érdekében a falak, mennyezet, ajtó- s ablakok egészen világos, s a szemet mégsem bántó színnel vannak festve. Kívánatos volna az is, hogy a tanulók ruháit, illetőleg a ruhafogasokat kihelyezzük a tantermekből. A ruhák nemesak sötétítik bizonyos fokig a termeket, de helyet is foglalnak, kigőzölgésükkel pedig a levegőt is rontják. Alkalmos helyiségek hiján, sajnos, az elemi iskola tantermeiből nem tudtuk azokat kihelyezni; a polgári leányiskola növendékei ellenben a tágas nagy teremben felállított fogasállványokon fogják ruháikat elhelyezni. Ezt a termet könnyű felügyelet alatt tartani, sőt le is lehet zárni, ugy, hogy a ruhák kellő biztonságban lesznek itt.

Itt kívánom mindjárt azt is megemlíteni, hogy az iskolai épület alkalmas átalakítása folytán igen jól lehet majd felügyeletet gyakorolni. Az elemi fiúiskolának, mely a leányiskolától teljesen el lesz különítve, külön bejárata és lépcsőháza van a Deák-tér felől. A Sütő-utczai kapu és bejárat kizárólag az elemi és polgári leányiskola czéljaira szolgál. Az előcsarnokban felállított kapusfülkéből minden érkező és távozó egyén ellenőrizhető.

Az iskola helyiségeinek jó levegőt biztosítani első feladatunknak tartottuk. A romlott levegő könnyen okoz rosszullétet, szédülést, főfájást, sőt ha valaki huzamosan tartózkodik ilyen levegőben, könnyen vérszegénynyé is lesz. Ezt elkerülni annál is inkább kívánatos, mert az iskolai étellel szükségképen együttjáró sok ülés, nem egyszer pedig a szellemi munka miatt is könnyen beálló étvágytalanság, ami viszont hiányos táplálkozásra és hiányos vérképződésre vezet, amugy is hajlamossá tesz a vérszegénységre.

A levegő megromlásának többféle forrása van. Nem szólok itt arról, hogy a hibás szerkezetű vagy helytelenül kezelt kályhából égési gázok és füst; a megsérült gázvezetékekből vagy nyitva hagyott gázcsapokból mérgező világítógáz; az épületben felhalmozódó tisztátalanságból pedig bűzös rohadási gázok juthatnak

a levegőbe. Ilyesminek se magánlakásokban, se iskolákban, ahol a tisztaságra ügyelnek, előfordúlnia nem szabad. Nem kerülhetjük el a levegőnek azt a romlását, melyet a mesterséges világításra használt lámpák égése okoz, ámbar iskolánkban, ahol ritkán használunk ilyen világítást, ez is alárendelt jelentőségű.

A levegő megromlásának legfőbb forrása mégis maga az ember, aki részint a tüdején át kilégzett, szénsavban és vízgőzben dús levegővel, részint a bőrének mirigyei által készített, s könnyen bomló váladékok (verejték és fagygyű) párolgása útján szennyezi a levegőt; de azonkívül akárhányszor a lehámló bőrrészekkel, a köhögéskor kijutó nyálkacseppekkel a tüsszenéskor elporló orrváladékkal stb., sokszor ragadós betegségek fertőző anyagát is juttatja a levegőbe. A ruhák kigőzölgéseiről s a levegő poráról már fennebb szóltam.

Minél több ilyen szennyező és fertőző anyag jut a levegőbe és minél kisebb levegőmennyiségben oszlik el az, annál romlottabb lesz a szoba vagy tanterem levegője. Ez viszont annál inkább fogja káros hatását kifejthetni, minél lassabban cserélődik ki a külső, tisztább, friss levegővel. Ebből következik, hogy jó levegőről úgy fogunk gondoskodni, ha lehetőleg nem sok tanulót helyezünk el az egyes osztályokban, ami első sorban természetesen a tanterem méreteitől, tágasságától függ; ha ezek sem töltenek egyhuzamban sok időt a tanterekben; és végre ha a romlott levegő helyébe bőven áramoltatunk be friss levegőt: más szóval, ha kiadó szellőztetésről gondoskodunk.

A tantermek zsúfoltságát úgy fogjuk megakadályozni, hogy az egyes osztályokba csak annyi tanulót veszünk fel, amennyit az illető tanterem méretei alapján azokban jól el tudunk helyezni. 4 méternél is magosabb tantermeinkben egy-egy tanulóra 1 négyzetméternél valamivel nagyobb területnek kell jutnia, ha minden tanulóra a szükséges, és rendeletileg is megszabott levegőmennyiséget számítjuk. Így körülbelül 5 köbméter levegő jut egy-egy tanulóra, ami koránt sincs valami bőven mérve és csak azért engedhető meg, mert az iskolában mégis csak néhány órát tölt naponta a tanuló, s ez alatt is kiadón szellőzik a tantermeket. Magánlakásokban, különösen pedig a hálószobákban, ahol sokkal több időt tölt az ember, s amelyeknek a szellőztetése is hiányosabb, ennél jóval többet, egy gyermekre átlag 15—20, egy felnőttre 33 köbméter levegőt kell számítani, ha a levegő túlságos megromlását el akarjuk kerülni. Pedig milyen keveset adnak erre sokszor még művelt családokban is!

Hogy a tanulók lehetőleg ne legyenek sokáig a termekben, az óráközi szünetekben azokat el kell hagyniok. Ezalatt részint a tágas díszteremben, melynek magossága több mint 8 méter, részint a zárt folyosókon tartózkodhatnak. A dísztermet az órák alatt, a tantermeket pedig az óráközökben kiadón szellőztetjük az ablakok nyitása által, úgy hogy a szünet végével a tanulók ismét friss levegővel telt terembe jutnak. Minthogy a polgári leányiskolának külön kézimunka és külön rajzterme is lesz, a rendes tanterem a kézimunka, rajz- és tornaórák alatt is szellőztethetők.

E mellett gondoskodtunk arról is, hogy az összes tanítási célokra szolgáló helyiségek az órák tartama alatt, tehát tanítás közben is, állandóan szellőzödjének. A melegebb évszakokban az ablakok felső buktatható része nyitva áll folyton; a hideg évszakban ez lehetetlen, mert a rohamosan betóduló hideg levegő nagy tömegben egyszerre érné az ablak közelében ülők fejét. A téli állandó szellőztetésre azért olyan levegő-bevezető csöveket alkalmaztunk, minden teremben kettőt, melyeknek külső nyílása a padló magosságában az utcára szolgál, belső nyílása pedig a terem sarkában 2 méter magossáig függélyesen felemelkedő csőrész végén van. A hideg levegő ezeken a csöveken át első sorban a terem felső részébe áramlik, s csak miután az ott elterülő melegebb levegővel keveredett s annak melegét részben átvette, ereszkedik lassanként a terem mélyebb részeibe. Itt tehát nem érzi senki a beáramló friss levegő hidegségét, másfelől pedig a terem különböző magosságaiban sem lesz nagy a hőmérséklet különbsége. — Az elhasznált, romlott levegő a melegebb évszakban jórészt a nyitott ablakon át, a hidegebb évszakban a kályhanyíláson és kéményen át, részben külön erre a célra épített szellőző-kéményeken át távozik a teremből.

A tornateremben, ahol egyrészt az erősebb testmozgással járó nagyobb szénsavképződés miatt a tanulók is jobban rontják a levegőt, másrészt azonban kétszeresen fontos annak jó minősége mert a tornázás mélyen lélekző tanulónak igen sok és levegőre van szüksége, különösen jó szellőzést létesítünk. Itt a külső friss levegőt villamos erőre berendezett ventilátorok (szellőztető kerekék) fogják a terembe hajtani.

Magánlakásokban a szellőztetésre szolgáló berendezéseket rendszeren nem készítene. Azért azokat az ablakok és ajtók feltáráásával kell szellőztetni. A szellőztetés annál sürűbben történjék, minél erősebben megromlott a levegő, de legalább is egyszer napjában: leghelyesebben reggel, a takarítás idején. A szellőzés annál gyorsabban megy végbe, minél nagyobb a különbség a szobai s a külső levegő hőmérséklete közt. Télen azért rövidebb ideig is elég nyitva tartani az ablakot, így nem hül le annyira a lakás. Különösen, ha a szellőzéskor már jól fülük a kályha, pár perccel az ablakok becsukása után megint kellemes meleg lesz a lakás. Ha tehát a meleggel takarékoskodni akarunk, csak úgy járunk el helyesen, ha lehetőleg tágas utat nyitunk a szellőzésnek. Ajtókat és ablakokat teljesen feltárva, már pár perc alatt teljesen megújul a szoba-levegője s bátran betehetjük ismét az ablakot. Ha ellenben csak kevés helyet adunk a levegő beáramlásának (pd. csak egy ablakot nyitunk ki s talán azt sem egészen) nem érünk célt. Rövid idejű szellőztetés esetén romlott levegő marad még a lakásban, ha pedig soká hagyjuk nyitva az ablakot, felfrissül a levegő, de kihül a lakás.

Pedig ahhoz, hogy jól érezzük magunkat, vagy hogy épen dolgozni tudjunk, bizonyos *hőmérsékletre* van szükségünk. A nagyon

hideg vagy nagyon meleg helyiségekben egyaránt kellemetlenül érezzük magunkat. Didergő testtel, hidegtől megmerevedett kézzel, fázó lábbal ép oly kevésbé tudunk dolgozni, mint a tikkasztó melegben. Különösen arra kell ügyelni, hogy a fej ne legyen nagyon meleg s a láb ne nagyon hideg levegőben: amit úgy is mondhatnánk, hogy a levegő hőmérséklete különböző magasságban is, lehetőleg egyenletes legyen. De ép oly kellemetlen az is, ha a test egyik oldala a sugárzó kályha melegének van kitéve, míg a másikat talán a rosszul záró ablak vagy ajtó résein át beáramló hideg levegő éri. Nagyon fontos lesz azért a lakások és iskolák fűtése kényelmi és egészségügyi szempontból egyaránt.

A lakások és tantermek hőmérséke, mint minden oly helyiségé ahol tulnyomó részben ülő foglalkozást üznek, — fejmagasságban mérve — 18—20 C° legyen. A tantermekeket kevésbbé melege fűtik, mert a sok tanuló teste annyi meleget fejleszt, hogy a levegő hőmérséklete már egy óra alatt is 1—2 fokkal emelkedik. Még alacsonyabb fokra (15 C°) kell fűteni az olyan helyiségeket, melyekben a tanulók erős testi munkát végeznek, tehát testük több meleget is fejleszt a rendesnél (pd. tornaterem) vagy ahol rövidebb időt s esetleg meleg öltözetben is töltenek (folyosók, lépcsőház.)

A fűtésre megánlakásokban különböző kályhákat használnak. Legjobbák, mert tovább tartják meg a meleget, és nem melegsznek fel tulságosan, a cserépkályhák, különösen a kényelmesebben kezelhető és jól szabályozható töltőkályhák. A vaskályhák viszont az iskolákban jók, ahol nem szükséges, hogy a tanítási időn túl is melegek maradjanak; de csakis olyan vaskályhák, amelyek nem melegedhetnek fel tulságosan, tehát se sugárzásukkal nem lesznek kellemetlenné, sem a levegőnek a kályhára hulló porát nem pörköltethet meg, ami a túlfűtött, sőt izzóvá lett vaskályhák közelében észlelhető kellemetlen szagot s a torokban, szemben stb. fellépő égető, kellemetlen „szárazság“ érzetét kelti. Ilyen jó vaskályhák az u. n. köpönyeges kályhák, melyek ujabban mind töltő és szabályozható kályhák módjára készülnek (pd. a Meidinger-kályhák.) Ezeknél a kályha és az azt körülvevő henger alaku bádoglemez, az u. n. „köpönyeg“ közt, állandóan levegő kering, ami a tulságos felmelegedésnek útját állja s a kályha sugárzó melegét is visszatartja. Iskolánkat is ilyen köpönyes kályhák fűtik.

Igen jók, igen egyszerűen s tisztán kezelhetők a gázkályhák amelyek szintén igen gyorsan kezdik s hagyják abba eloltás után a fűtést, de természetesen csak ott alkalmazhatók, ahol gázvezeték van. Iskolánk disztermét két nagy gázkályha fűti.

A külföldi iskolákban majdnem mindenütt, de nálunk is igen sok iskolában, a kályhafűtés helyett központi fűtést, és pedig rendszeren u. n. alacsony nyomású (nem robbanás veszélyes) gőzfűtést alkalmaznak. Itt a meleget egy központi helyen fejlesztik. A pincze egyik helyiségében állnak a fűtés céljait szolgáló, gőzt fejlesztő nagy kazánok. A gőz vascsöveken át jut el minden

helyiségbe ; majd a kályhák szerepét játszó különböző alaku és nagyságu fűtőtestekbe áramlik, ott lecsapódik s e közben meleget ad le, amitől a fűtőtest aztán felmelegszik. A lecsapódott vizet külön csövek gyűjtik össze és vezetik el.

Az ilyen központi fűtés azért előnyös, mert csak egy helyen kell befűteni, ami nagyobb iskolánál nagy munkamegtakarítást jelent. Tisztább is, mert nem kell a fűtőanyagot, szenet behordani a különböző helyiségekbe. Az egyes fűtőtesteken alkalmazott csapok segítségével mégis minden egyes helyiség hőmérséklete tetszés szerint szabályozható. Uj gimnáziumunkban mi is ilyen fűtést alkalmaztunk ennek ámbár a berendezése a kályhánál jóval költségesebb. Elemi és polgári iskolánk új épületében azonban oly nagy nehézségekbe ütközött volna egy központi fűtés utólagos bevezetése, hogy attól sok előnye dacára is el kellett tekintenünk.

* * *

Az eddigiekben az iskolai helyiségekkel foglalkoztam, s iparkodtam rámutatni, hogy mit lehet tenni az építkezés és berendezésnél a tanulók egészsége érdekében.

Ezek után magára az **iskolai életre** kívánok áttérni. Először a testi, azután a szellemi nevelésnél szóbjövő egészségügyi vonatkozású dolgokat fogom kiemelni.

Az első, ami a testi nevelés kérdésével összefügg, a gyermekek *testtartása* az iskolában. Az iskolai munkát legnagyobbbrészt ülve végzi a tanuló. Majd csendesen ülve figyel az előadó szavaira, majd íráshoz, rajzoláshoz lát, s csak aránylag kevés időt tölt állva, járva, tornázva vagy játszva az iskolában,

Tapasztalásból tudjuk, hogy a hosszas, különösen pedig a kényelmetlen ülés milyen hamar kifáraszt; előbb-utóbb nyugtalanodni, fészkelődni kezdünk, s bármennyire ügyelünk testünk helyes tartására, az előbb-utóbb hanyaggá e hibássá válik.

A kifáradásnak az az oka, hogy az ülés meglehetősen fárasztó izommunkát igényel. A gerincoszlopot s az egész törzset bizonyos izmok, különösen a hát izmai kénytelenek megfeszítve egyenesen tartani. A tarkó izmok állandó összehúzódása nélkül pedig a fej sülyedne előre. Ez a munka könnyen megerőltetheti az izmokat. Különösen könnyen kifáradnak azok, akiknek hátizmai gyengék, fejletlenek, első sorban tehát a fejlődésben levő, sokszor amagy is gyenge, rosszul táplálkozó és vérszegény gyermekek. A kifáradó izom csakhamar abbahagyja a munkát: a gerincoszlop s az egész törzs összeegörnyed; ilyen testtartás mellett a mellkas is összeesik, nem tud kellően tágulni, kevésbbé kiadók lesznek a lélekző mozgások és fejletlen marad a tüdő is. Pedig a fejletlen, gyenge tüdejű, vérszegény gyermekek kapják meg legkönnyebben a tuberkulózist.

Azért a helyes testtartás első kelléke, hogy a tanuló otthon és az iskolában mindig olyan székben illetőleg padban üljön, amelyen kényelmesen megtámaszkodva hátizmaít pihentetni tudja.

Még fontosabb a helyes testtartás irásközben. A törzsnek egyenes helyzetben, a fejnek mérsékelten előrehajtvá kell állnia, a két alsó kar alsó $\frac{2}{3}$ -a az asztallapon nyugszik. Sem a karokra támaszkodni, sem a mellkassal az asztal széléhez dűlni nem szabad. Mindkét esetben akadályozva van a mellkas kellő tágulása lélekezéskor. Igen hibás testtartás az is, mikor a tanuló féloldalt ül az asztal mellett, vagy egyik lábát maga alá huzza az ülésre. Ilyen testtartás a gerincoszlopnak oldalhajlására, elferdülésére, a törzs féloldali kipuposodására, eltorzulására vezet, amit sokszor hosszas gyógykezelés árán, néha pedig egyáltalán nem lehet többé helyrehozni.

Ép oly hátrányos a fej hibás tartása a látás tekintetében. Hogy a fej előrehajtása s a közelbenezés, ami ezzel rendesen együttjár, miképen vezetnek a közellátás kifejlődésére. azt már láttuk. Hibás azonban az olyan fejtartás is, amelynél a fej oldalt hajlik vagy e mellett, oldalt is fordul úgy hogy a két szem különböző távol áll az írástól vagy a könyvtől. A szem sajátos berendezésénél fogva mindkét szemmel egyidejűleg csak olyan tárgyat láthatunk élesen, amely mindkét szemtől egyforma távol áll. Mihelyt tehát a két szem távola különböző, az egyik szem nem látja tisztán, élesen a tárgyat, csakhamar abbahagyja azért hiába való munkáját s a nélkül, hogy ezt mi magunk észrevennők, hacsak szándékosan meg nem figyeljük, hozzászokunk, hogy mindig csak az egyik szemünket használjuk. A ritkán vagy épen nem használt szem látás élessége idővel gyengül, sőt teljesen el is veszhet.

A helyes testtartás e szerint azt is megkívánja, hogy egyenesen ülünk az asztal előtt, azaz a két vállat, meg a két szemet egymással összekötő képzelt vonal az asztal szélével párhuzamos legyen.

Hogy végre az ülés a lábakat se fárasssa ki s azokban sem zsibbadást, sem vérpangást ne idézzen elő, szükséges, hogy a czom felső $\frac{2}{3}$ -ával nyugodjék a szék vagy pad ülőrészén, továbbá a térd és bokaizület, valamint a csipőizület is derékszögben legyenek behajlítva s végül hogy a láb ne lógjon a levegőben.

Ha már most arról van szó, hogy a helyes testtartást a tanuló állandóan megőrizze, olyan padba kell ültetni, amely az ő testének méreteihez van alkalmazva. Mert az eddig elmondottakból könnyen belátható, hogy hibás testtartásra kényszerítheti az iskolai pad a tanulót, ha akár az ülőrész, akár az asztallap magassági vagy szélességi mérete, vagy a két résznek egymáshoz való helyzete nem megfelelő. Ha magas az ülőrész: lóg a láb; ha alacsony, akkor a térdés bokaizületet vagy erősen behajlítani vagy ellenkezőleg kinyújtani kényszerül a tanuló. Ha nagyon keskeny: kényelmetlen és fárasztó ülés; ha nagyon széles: vagy nem tud hátratámaszkodni a tanuló, vagy a térdalját éri és nyomja a pad éle. — Ha viszont az asztallap áll magosan, közel kerül a szem az íráshoz; ha ellenkezőleg alacsony, előre kell görnyednie a tanulónak íráskor. Ha távol áll az asztallap az ülőrésztől, előre hajlik s karjával vagy a mellkassal kénytelen megtámaszkodni az asztallapon. Ha pedig nagyon közel áll, sőt talán az

ülőrész be is nyúlik az asztallap alá, akkor az íráshoz nem kell előrehajolnia, ami igen nagy előny, de viszont az ilyen padban felállani nem lehet.

Igazán jó pad csak az olyan lehet, amelyiknek megszerkesztésénél annak a tanulónak a testméreteit, különösen a lábszár, s az egész test magasságát, figyelembe vették, amelyik számára a pad készült. Az iskolákban mindenütt annyira különböző nagyságú tanulók vannak együtt, hogy 8—10 féle különböző nagyságú padot kell a különböző magas tanulók számára készletben tartani; sőt egy-egy osztályban is 3—4 félére lesz szükség. A padokat rendszeren méreteik szerint számozzák (1-es, 2-es stb. számú pad) s vagy magán a padon, vagy egy táblázatban feltüntetik azt is, hogy az illető pad milyen magas tanuló számára lesz alkalmas. Így aztán elérhető azt, hogy hamarosan megmérve egy-egy osztály tanulóit, mind a testük méreteinek megfelelő padokba ültethetők. A nürnbergi iskolákban azért minden tanterem falába egy mérőléc van erősítve, amelynek segítségével bármikor (rendszen fél-évenként) megmérhetik az összes növendékeket.

Ami a padok szerkezetét illeti, csak annyit kívánok megjegyezni, hogy az ülőrésznek s a háttámasztéknak olyan vájulatokkal és domborulatokkal célszerű készülnie, hogy a padban ülő tanuló testéhez tökéletesen hozzáilleszkedjenek. Legjobbak a kétüléses padok; nemcsak azért, mert ezekből minden tanuló kijöhet a többiek zavarása nélkül s viszont a tanító is mindegyikhez hozzá férhet, de főképen azért, mert ezeket úgy lehet készíteni, hogy az ülőrészük az asztallapot elérje vagy épen az alá is nyúljon, ami az íráskor szükséges. Az ilyen padban ugyan lehetetlen felállni, de ez kétüléses padnál, amelyből a tanuló feleléskor oldalt kiléphet, nem baj.

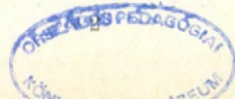
Iskolánk részben máris ilyen kétüléses padokkal van felszerelve. Ahol pedig egyelőre még a régi padokat tartottuk is meg, ezek helyébe 1—2 év lefolyása alatt szintén új, és minden tekintetben tökéletes padokat fogunk beszerezni.

Olyan szerkezetű padot, amelyben a tanuló hibás testtartása teljesen lehetetlenné volna téve, nem ismerünk. És ha vannak is a padokra erősíthető eszközeink, különböző szerkezetű u. n. „egyenestartók“, a melyeket a nürnbergi kiállításon is lehetett látni, ezek használata nagyon is kényelmetlen és mégis csak bizonyos hibás testtartásokat tesz lehetetlenné, míg másokat megenged.

Nem marad más hátra, mint a testtartást állandó figyelemmel kísérni s adandó alkalmankor azonnal figyelmeztetni, s a helyes testtartásra megtanítani a tanulót.

Ez az iskolában a tanítók, tanárok, otthon a szülők feladata. Ismételt figyelmeztetés sokszor igen szép eredményre vezet.

Még fontosabb azonban, hogy a tanulót ne kényszerítsük a sokáig egyhuzamban való ülésre. Ha időnként változtatja a tanuló helyzetét, az írást pd. olvasás váltja fel. vagy épen az óráközökben

feláll, az osztályból kimehet, járhat, futkoshat, játszhat a tanuló, akkor az ülésnél kifáradt izmok pihennek, mások, melyek addig tét'enek voltak, működésbe jönnek. Annál sürűbben kell ilyen helyzetváltoztatásnak történnie, minél nagyobb volt a kifáradás és minél gyengébbek, fejletlenebbek a tanulók izmai. Az elemi iskolákba még az 1 órán át egyhuzamban való ülés is sok lesz. A tanulóknak felállásával járó gyakori felszólítása sem fog itt eléggé célhoz vezetni; azért czélszerű időnként az egész osztállyal felállás után helyben végezhető szabadgyakorlatokat, pl. karlendítéseket, törzshajlításokat stb. is végeztetni. Elemi iskolában a tanulónak $\frac{1}{4}$ óránál tovább ugyanazon helyzetet elfoglalnia nem szabad. Magasabb iskolákban, ahol már edzettebb s erősebb a gyermekek szervezete, $\frac{1}{6}$ sőt $\frac{3}{4}$ órai egyhelyzetben való ülés (pd. írás) is kevésbé káros. Mihelyt azonban hosszabb időn át kell egyhuzamban ugyanazon helyzetben ülnök, hibás lesz a testtartás. Azért törekednek ujabban arra, hogy egymásután következő órákra ne jussanak olyan tárgyak, melyek ugyanolyan testtartást kívánnak. Ha pedig mégis 2 egymásután következő rajzóra jut pd. az órarendbe, a két óra között is pihenésre szolgáló 10 percznyi szünetet adnak.

Mindaz, amit elmondtam, természetesen ép ugy érvényes a tanuló otthoni foglalkozására nézve is. Ezt annál inkább ajánljuk a m. t. szülők figyelmébe, mert akárhányszor tapasztalhatni, hogy akár iskolai, akár egyéb munka végzésekor a gyermekek soká ülnek egyhuzamban, rendesen ugyanolyan székeken és asztalok mellett, aminőket a felnőttek használnak, ahol tehát az ülőrész (szék) és az asztal méretviszonyai nem a gyermekek, de a felnőttek méreteihez vannak szabva, amelyek azért egyenesen lehetlenné teszik a tanuló helyes ülését. Ha aztán még arra sem ügyelnek, hogy a gyermek lába alá megfelelő zsámoly, a székre pedig kellő magasságu párna jusson, meg hogy a szék a tanuló elé közel húzza az asztalhoz ill. íraskor az alá is, s egyenesen üljön az asztallal szemben, — akkor nem lehet csudálkozni, ha az iskola legtökéletesebb padjai daczára is gerinczelferdülés vagy egyéb, a hibás ülésből eredő bajok támadnak a gyermeknél. Itt aztán igazán nem lehet az iskolát azok kifejlődésével okolni!

A helyes és hibás testtartást az írás kérdésével is összefüggésbe hozták évekkal ezelőtt s az u. n. álló írás hívei azt iparkodtak bebizonyítani, hogy egyes-egyedül ez az írás engedi meg a helyes testtartást; a rendesen használt dőlő írás pedig ellenkezőleg elősegíti a gerinczoszlop elferdüléseit s a közzellátást. Több helyt, így Nürnberg több iskolájában is, behozták erre az álló írás tanítását, ujabban azonban itt is, mint csaknem mindenütt, ismét vizsztatértek a dőlő íráshoz. Elfogulatlan megfigyelésekből és vizsgálatokból kiderült ugyanis, hogy a testtartásra nem annyira az írás módja mint inkább a pad szervezete, az írás időtartama s a tanulók ismételt figyelmeztetése vannak befolyással, ami érthető is, ha meggondoljuk, hogy egyenes ülés mellett, amikor a füzetnek okvetlona tanuló előtt középen kell feküdnie, csak attól függ, hogy álló vagy dőlő helyzetben írónak a betűk a papirostra, hogy vajjon a füzet alsó széle

az asztallap szélével párhuzamosan fekszik-e, tehát egyenesen áll a füzet, vagy rézsut, azzal hegyes szöveget képezve.

Hogy a helyes, egyenes testtartásra a rajzoláshoz és kézimunka végzésénél ép oly szigorúan kell ügyelni, mint írásnál, az természetes. A munkák természetéből folyik, hogy itt különös, a célnak megfelelő szerkezetű asztalokra és padokra vagy székekre lesz szükség, amilyeneknek beszerzése nálunk is a legközelebbi jövőbe tervbe van véve.

Ellene dolgozunk minden a hibás testtartásból eredhető baj ellen, ha az izmok és a esontrendszer fejlesztéséről, erősítéséről gondoskodunk. Ennek egyetlen módja az izmok gyakori, kiadó és céltudatos, nem egyoldalú működtetése. Az iskola erről a kötelező tornatanítás útján gondoskodik. A szóba jöhető szabad gyakorlatok és szertornázás úgy vannak megválasztva, hogy egyenesen gyakoroltassák a testnek lehetőleg valamennyi izmát. Az újabban nagyon elterjedt ifjúsági és tornajátékok, labda játékok stb e mellett az ügyességet is fejlesztik és szórakoztatnak is. Természetesen óvakodni kell a túlzástól.

A helyes, mértékkel űzött testi munka, tornázás vagy sport, az izmokon kívül a szívet is erősíti, mert élénkebb működésre kényszeríti, s ezzel a vér keringését is gyorsítja; egyidejűleg pedig mélyebb lélekzetvételre is készíti, s ez által a tüdőt, a mellkas léleklő izmait is erősíti.

Amint azonban túlságos munkát róvunk az izmokra, bekövetkezik a kifáradás, sőt a kimerülés. Ilyenkor a szív sem képes többé kellő összehúzódásokkal rendes keringésben tartani a vért, a tüdő sem győz elég levegőről gondoskodni, amit az arc hirtelen elsápadása vagy elkékülése, szünni nem akaró szívdobogás és kintzó lihegés árul el. Mihelyt ilyen jeleket veszünk észre a tanulón, azonnal abba kell hagynia minden testi munkát.

Hogy olyan ruházatban, amely a léleklést, vérkeringést nehezíti, amely a nyakon, derékban vagy a térd táján szűk és szorít, vagy a mely a törzs és tagok szabad mozgását akadályozza, tornázni nem szabad, az természetes. Alkalmas, sötétszínű, nyak nélküli tornaruha, hasonló színű nadrággal, és könnyű, ruganyostalpu tornaczipővel együtt, okvetlen szükséges a leányoknál is. A fiuk felső testét egy egyszerű tricót-tornaing fedje. Természetesen arra is ügyelnünk kell, hogy a könnyű tornaruha ne adhasson meghülésre alkalmat. Ennek legfőbb óvószere, ha a tanulók felhevült testét a tornázás után nem hideg helyen hagyjuk lehűlni. A leányok tornázásánál még egy másik szempont is érvényesül. Náluk a tornázásnak a mozdulatok kecsességét és könnyedségét is kell fejlesztenie. S ha nem is volna helyes a tornázást tisztán ennek a célnak alárendelve, annak szinte táncszerű jelleget adni, vagy csaknem teljesen a szabad és rendgyakorlatokon szorítkozni, mégis kell, hogy ennek a különleges célnak szemmeltartásával, gondal összeválogatott gyakorlatokból álljon a leányok tornázásra. Hogy mit lehet ezen a téren elérni. annak igen szép bizonyítékát láttam Nürnbergben, a Lohmanu-féle leánynevelőintézetben. A szabad-

és rendgyakorlatokat rendszeren zongora kísérete mellett vagy énekelve végzik.

Ujabbán mindenütt arra törekeshnek, hogy a tanulók, ha csak lehet, a szabad ég alatt, tehát a lehető legjobb levegőn tornázzanak, amikor ugyan az időjárás ezt megengedi. A tavaszi és nyári időszakban séták, iskolai kirándulások, szabadban fürdés, uszás, a téliben korcsolyázás lesznek a tornázás mellett kiválóan alkalmasak a test erősítésére.

Ahol a helyi viszonyok megengedik, az iskolák udvarán létesítenek korcsolyapályákat. Nürnbergben 9 játszótéren is folyik délutánonként a játék a nyári hónapokban, tanítók s tanítónők felügyelete mellett, anélkül, hogy a részvételre köteleznék a tanulókat.

A szülői ház feladata arról gondoskodni, hogy gyermekeik az iskolán kívül is végezzenek naponta elég mozgást. Azért jó, ha a tanuló rövidebb-hosszabb utat kénytelen megtenni hazulról az iskoláig. Nagyobb séták, kirándulások, esetleg uszás és korcsolyázás is, szintén inkább a családi nevelés körébe tartoznak.

Elengedhetlen feladata azonban a szülői háznak, hogy a testmunka, tornázás stb. közben elhasznált erő pótlására a tanulók jó táplálkozásáról gondoskodják. Mert hiányos táplálkozás mellett a testi munka s a tornázás nemhogy erősítené, de ellenkezőleg elgyengíti, kimeríti a szervezetet. Egyszerű, jól összeválogatott, jól elkészített izletes ételek, mindennap rendszeres megszokott időben s elegendő mennyiségben nyújtva, több erőt adnak, mint a legdrágább nyalánkságok. A fejlődésben levő gyermeki test rendszeren ötszöri étkezést kíván naponta. A tizórai és oszonna azonban inkább alárendelt szerepet játszik. Izgató italokat ne adjunk a gyermekeknek. Kávé és tea nélkül is meglehetnek. Annál kevésbé van szeszes italokra szükségük. Még a leggyengébb szeszes ital, a sör is, izgatja az idegrendszert. S habár kétségtelen, hogy a felnőtt ember szervezetére a mérsékeltén fogyasztott sör vagy könnyű bor nem fejt ki azonnal észrevehetően káros hatást, meg kell gondolnunk, hogy a gyermeki szervezet a szeszes italokkal szemben is, — mint egyáltalában minden káros hatással szemben, — sokkal érzékenyebb mint a felnőtté.

A testi nevelés szolgálatában állnak a nürnbergi és müncheni népiskolákban csaknem kivétel nélkül berendezett iskolai fürdők. A pincze egyik tágas, világos, jól fűtött helyiségében egy két lépcsőfoknyira a padlóba mélyített medence fölött sorban lógnak a záporzuhanyozó készülékek.

A tanulók osztályonként jönnek a fürdőbe, rendszeren egyszer hetenként. A fürdésre szánt órát az órarendbe a tantárgyak közé beveszik. A növendékek a fürdővel összekötött öltözőkötőben fürdőruhát vesznek magukra, — a fiuk úszónadrágot, a lányok szoknyát és vízhatlan anyagból készült sapkát, — azután csoportonként, egyszerre 15—20-an, a zuhanyozó alá állnak. Erre az összes zuhanyozókból egyetlen csap megnyitására zápor módjára, megered a víz, s eleinte melegen hull a tanulókra. A csapot

a szolgál (lányoknál annak felesége) állítja be és kezeli. Ő ellenőrzi egy hőmérőn a zuhanyozóba folyó víz hőmérsékletét is; azután egyre több és több hideg vizet kever a meleghez, míg végre a zuhanyozás befejeztével természetes hideg víz zuhog a tanulókra. Így azután meghülés a fürdés után nem is szokott előfordulni. A fürdőruhát szegény sorsúaknak az iskola adja kölesön, tehetősebbek a sajátjukat hozzák magukkal. Minden fürdőruhát minden használat után kimosnak s alkalmas szárítóhelyiségben mindjárt meg is szárítanak.

Az iskolafürdőkön kívül még egy másik, nálunk csak csak elvétve látható intézmény is jellemzi a nürnbergi és müncheni elemi iskolákat. Értem a főzőiskolákat. Igen szép tágas, világos, s a tisztaságtól ragyogó helyiségekben állnak a tűzhelyek, a falak mentén az ételek elkészítéséhez szükséges asztalok, és szekrények a főzőeszközök számára. Hogy nemcsak a helyiség, de az összes edények, eszközök s a tanulók kezeinek a ruházatának a tisztaságára is kiváló gonddal ügyelnek, mondanom se kell. A szükséges elméleti ismeretek közlésére, adatok felírására stb., fali tábla szolgál. Sok helyt a gazdaságban fontos állatok és növények képei, az élelmiszerek vegyi összetételét feltüntető ábrák sőt olyan táblák is vannak kifüggesztve, amelyeken könnyen szemlélhető módon az van feltüntetve, hogy az egyes élelmiszerekben mennyi tápláló anyagot vásárolhatunk ugyanazon pénzért. Valóban ennél értékesebb rajzot nem is lehetne egy főzőiskolában kifüggeszteni.

Az iskolai élet igen sokoldalú *szellemi munkát* is ró a tanulóra. A tanterv előírja a tanítás anyagát, melyet egy-egy év folyamán ell kell végezni. Úgy ez a tanterv, mint maga a tanítás is az átlagos, közepes tanulók szellemi képességével számol. Lesznek minden osztályban olyanok, akik könnyen, játszva, gyorsan végzik a munkát, — ezek a tehetséggel megáldott tanulók; és lesznek, akik igen sok időt és fáradságot fordítanak a tanulásra s a dolgozatok elkészítésére, anélkül, hogy kellő eredményt érnének el: ezek a tehetségtelenek.

A szellemi tehetség ép olyan isteni adomány, mint akár valamely előnyös testi tulajdon, pd. erőteljes testalkat, éles látású szem stb. Nem is szűgyen, ha valakinek nincs kiváló tehetsége. De ha tekintetbe vesszük azt, hogy a tehetségtelen tanuló a legnagyobb szorgalom mellett s erejének minden megfeszítésével sem tud kötelességének az iskolában megfelelni, a hiábavaló erőfeszítés pedig előbb-utóbb szellemének kimerülésére vezet, s az idegrendszer befolyása alatt álló összes életműködések lankadását, az egész szervezet gyengülését eredményezi, — akkor tisztában lehetünk azzal, hogy az ilyen tanulóknak kínlódás az iskolázás, mely testi-lelki egészségét aláássa. Amint egy gyenge testalkotású emberre nem róvunk erőltető testi munkát, pd. teherhordást; a gyenge látóképességű nem alkalmas órásnak, — úgy be kell látnunk, hogy a csekélyebb szellemi tehetséggel bíró gyermek sem való az iskolába.

Az elemi iskolák munkáját még úgy a hogy megbírja az ilyen tanuló, ámbár nem egy itt is kívül; polgári vagy középisko-

lában azonban sokszor leküzdhetlen akadályok torlódnak elébe, s a tanulók szellemi kimerülésének és túlterhelésének panasza nem akar elnémulni.

Vannak olyan gyengetehetségűek, akik már az első elemi osztály tananyagával sem tudnak megbirkózni, egy sőt két év alatt sem. Közönségesen ezeket nevezik „gyengetehetségűek“-nek; helyesebb itt szellemi fogyatékosaságról szólni. Ilyenek számára újabban mindenütt ú. n. kísérítő iskolákat állítanak, 20—22 tanulóval álló osztályokkal melyekben sokkal inkább foglalkozhat a tanító is minden egyes tanulóval annak egyéniségéhez képest; a melyekben kevesebb a tanítás anyaga, kisebb a tanterv kitérte cél, úgy, hogy ebben az iskolában a szellemileg fogyatékosokkal is szép eredményt érhetni el.

Közelről érdekli a szülőket s iskolát egyaránt az a kérdés, hogy hát mit is kezdjenek a gyengébb tehetségű, a többivel haladni nem képes tanulóval? Mert annyi tény, hogy ezek a többieket is hátráltatják a tanításban, sokszor osztálytársaik gúnyát is el kell tűrnök, s nekik maguknak még sincs hasznuk az iskolázásból.

Az első teendő itt a gyermek orvosi megvizsgálata. Akárhányszor a gyermeknek korához képest visszamaradt testi-lelki fejlődése az oka annak, hogy az iskolában kortársaitól elmarad. Ha ilyenkor várnának a szülők, és talán egy éven át nem küldenék iskolába a gyermeket, az alatt pedig a házi orvos tanácsai szerint gondoskodnának annak testi-lelki megerősödéséről, bizonyára többet érnének el, mint ha ennek daczára iskolába járatják s inkább kiteszik annak a veszélynek is, hogy megbukjék. A legfontosabb eljárás pedig az, mikor az ilyen gyenge tanulón — feltéve, hogy nem lustaság, hányagság okozta az elmaradást, — egy szigorú házitánítóval akarnak segíteni. A házi tanítás ép oly kevés eredményt érhet itt el, mint az iskolai; hisz mind a kettő ugyanazt a gyenge agyvelőt foglalkoztatja, dolgoztatja. De azt igenis el lehet érni vele, hogy a kétszeres munka siettetni a szellemi kimerülést. Ha a gyermek fejletlensége már az első iskolai év elején kitűnik, adjuk csak egy, esetleg két év múlva az iskolába. Hiszen az idővesztés csak látszólagos, mert ha megerősödött testtel és elmével jut aztán a gyermek iskolába, rendesen nem lesz kénytelen osztályt ismételni.

A külföld több államaiban, (Németországban is, Svájcban is) az iskolaorvos minden iskolába lépő tanulót megvizsgál erre nézve, s az iskolázásra alkalmatlanokat, még ha a törvényszabta 6 éves kort el is érték, fel sem veszik az iskolába.

A gyermekek orvosi megvizsgálása szokszor olyan testi fogyatékosokat és betegségeket is derít ki, melyekről addig a szülők sem tudtak, s amelyeknek gyógyultával az addig gyengetehetségűnek látszó tanuló rendes tehetségűvé válik. Különösen az érzékszervek, a látás és hallás hibás, azután olyan orr- és garatbetegségek, melyek a lélekzést nehezítik s a figyelésre is képtelenné

teszik a tanulót, szoktak okai lenni annak, hogy a tanuló nem tud haladni, visszamarad, sőt szenved sokszor büntetést, kap szidást a szülőktől s tanítóktól, lustasága, figyelmetlensége és hanyagsága miatt; míg végre az orvosi vizsgálat ki nem deríti, hogy az, amit lustaságnak, figyelmetlenségnek vagy gyenge tehetségnek tudtak be, ilyen betegségek következménye. Pedig az orvosnak gyakran nyílik alkalma még felnőtteket is látni, akik egyik szemökre alig vagy semmit sem látnak, egyik fülükre süketek, s ezt mégsem vették észre sohasem magukon, nem is volt tudomásuk róla. Mennyivel gyakrabban fordulhat ez elő gyermekeknél, anélkül, hogy a szülőknek sejtelmük volna róla.

Az iskola, különösen a legújabb időkben, egyre nagyobb súlyt fektet arra, hogy a tanulók munkájuknak legnagyobb részét az iskolában végezzék el, s aránylag kevés házi feladatot kapjanak. A tanításnál olyan módszereket használ, melyek segítségével a tanuló könnyen megtanulja már tanítás közben feladatát. A szükségessé szemléltetésre nagyszámú tanszer, ábrák, képek, minták, gyűjtemények és kísérleti bemutatások szolgálnak, Ezzel lehetővé akarjuk tenni, hogy a tanuló az iskolán kívül idejét csaknem kizárólag pihenésre, alvásra és szórakozásra fordíthassa.

Igaz, hogy a gyengébb tanulók még így is kénytelenek 1-2 órát naponta tanulásra, dolgozatok készítésére fordítani, de azért elég idejük marad ezeknek is a pihenésre.

Ellene dolgozik azonban a szülői ház ennek a célnak, mikor az iskolába járó tanulót külön házi órákkal terheli meg, a melyekre megint csak készülnie kell, s a hozzá való időt a pihenésre, sokszor az alvásra szánt időből kénytelen elvenni! Bátran mondhatjuk hogy lelkiismeretlenség különórával (akár angol, francia stb. nyelvi, akár rajz- vagy zeneórákkal) megterhelni az olyan tanulót, aki iskolai munkáját nem tudja játszva végezni, s aki nem tanúsít az iskola tantárgyaiban legalább is jó előmenetelt. Hagyjuk ezeket a külön-, hogy úgy mondjam: luxus-tárgyakat, ha tanulásukat egyáltalán szükségesnek tartjuk, arra az időre, a mikor már nem jár iskolába a gyermek. Akkor fejlettebb elméjével sokkal rövidebb idő alatt és sokkal kisebb fáradsággal fogja ezeket tanulhatni! Legnagyobb hiba pedig olyasmire tanítani a gyermeket, amibe sem tehetsége, sem kedve nincs. A mienk a tudása nem okvetlenül szükséges, azt csak akkor taníttassuk, ha a gyermek maga kéri arra szüleit, mert kedvet és tehetséget érez hozzá.

A szellemi munkában ép oly szükséges a túlságos kifáradás s a kimerülés elkerülése, mint a testi munkánál. A fáradság beálltát a figyelemnek leküzdhetlen lankadása, bágyadtság, ásitózás, nyugtalanság s néha izzadás is jelzi. A kifáradt agyvelő nem bírja többé a munkát. Ez az oka, hogy fáradt agyvelővel csak igen lassan nehezen és rosszul képes megtanulni, nagy kinlódás árán is a tanuló azt, amire kipihent agyvelővel könnyen képes volna.

Azért nehéz, fáradszó szellemi munkát sohasem szabadna a tanulónak estére hagynia. Reggel sokkal kisebb veszéllyel s mégis jobban tudná elvégezni munkáját.

Az agyvelő, mint minden működő szerv, pihenést kíván. Minél nagyobb és fárasztóbb volt a végzett munka és minél fejletlenebb, kevésbé munkaképes az agyvelő, annál teljesebbnek és hosszabbnak kell lenni a pihenésnek is. — Az iskolában az egyes órák közé iktatott szünetek, melyek tartama 10—15 percz szokott lenni, nemcsak az ülésben kifáradt izmok és a szemek, de az agyvelő pihentetésére is szolgálnak. Az óráközöket azért sohasem szabad tanulásra, vagy akár csak a lecke átolvasására is fordítani. Otthon is gondoskodjunk arról, hogy a gyermek ne tanuljon vagy ne dolgozzék sokáig egyhuzamban.

A tanulásban kifáradt agyvelőt bizonyos fokig már az olyan szórakozás is pihenteti, amely más irányban foglalkoztatja azt. Vidám társalgás, könnyű, humoros olvasmány, zene, néha színházi előadások látogatása is sokszor igazán felüdíti az embert. Olyan szórakozások azonban, melyek izgatottsággal járnak vagy megfeszített, komoly gondolkodást kívánnak: még jobban fárasztják az agyvelőt. Mindenféle izgalmas vagy épen rémes olvasmányon megszindarabon kívül különösen a szerencsejátékok, a kártyázás stb. tartoznak ebbe a rovatba, de egyéb játékok, például a sakkozás is.

Időnként az agyvelőnek tökéletes, teljes pihenésre van szüksége: ezt pedig csak az alvás nyújthatja. És ha igaz is, hogy a túlsok alvás lustává tesz, úgy még bizonyosabb, hogy a kevés alvás rövid idő alatt kimeríti az idegrendszert. Azért az alvárszánt időt a viszonyokhoz képest mindig pontosan kell megszabni.

Könnyen belátható, hogy annál több pihenésre, tehát alváásra lesz szükség, minél fáradtabb az agyvelő: azaz minél nagyobb munkát végzett, minél fejletlenebb és minél kevésbé munkabíró volt. Rendes munkáját végző felnőtt, egészséges embernek 7, legfeljebb 8 órai alvás elegendő. A gyermekeknek többet kell aludniuk.

Az elemi iskolába járó gyermekeknek még 10—9¹/₂, a polgári- vagy középiskolába járó tanulóknak 9, a felsőbb osztályokban is még 8¹/₂ óra alváásra van szükségük.

De ahhoz, hogy az alvás csakugyan pihentető is legyen, elengedhetlen, hogy az elég mély legyen; másszóval, hogy az agyvelő teljesen pihenjen. Az éber alvás, melyből a legcsekélyebb nesz is felriaszthat, amikor a tarka álmok megjelenése is mutatja, hogy habár az öntudat ellenőrző és ítélőképessége alszik, az agyvelő, mégis működik, — nem is üdíti, frissíti fel az embert. Azért mindent kerülnünk kell, ami a álmat ilyen éberré teszi. Mindennemű izgatottság, rémes olvasmányok vagy borzalmas mesék, amikkel sokszor oktalan dajkák tartják a gyermeket, közvetlen a lefekvés előtt fogyasztott bőséges vacsora, és mindenféle izgató, főképen szeszes ital, zavarja, sőt lehetetlenné is teszi a mély alvást. Az üdítő, mély alvásnak kiválóan kedvez a csend és a sötétség. Ez az oka, hogy a nappali alvás sohasem olyan üdítő mint az éjszakai s azért nem is pótolhatja azt.

Az elmondottakból könnyű már most megállapítani, hogy kinek mikor kell lefeküdni és felkelnie.

A reggeli felkelés idejét az iskolás gyermekeknek első sorban a tanítás kezdetét jelentő 8 óra szabja meg. A tanuló olyan időben

keljen fel, hogy kényelmesen, bőven jusson ideje az öltözésre, mosdásra és fésülködésre, reggelizésre s esetleg leczkénének átnézésére is. Számba jön természetesen az az idő is, melyet az iskolába menéssel az uton kénytelen a tanuló eltölteni. Ha tehát minderre egy óra szükséges, akkor a gyermeknek 7 órakor kell felkelnie. Ébredés után ne tűrjük meg az ágyban maradást egy perczig sem. Nyomban keljen fel a tanuló s derékig levetkőzve, álljon neki az ágytól még meleg testtel a mosdásnak. A tisztasági mosdás czélszerűen este történjék. A reggeli mosdás a test s az idegrendszer felfrissítésére s a bőr edzésére alkalmas és természetes hideg vízzel, gyors dörzsölés közben történjék. A helyes mosdásnál a különben érzékeny mell és törzs bőre is kimelegszik kivörösödik a dörzsölés alatt a hideg viztől is. Meghüléstől inkább akkor kell tartani, ha a gyermek, amire igen sokan nagy hajlandóságot mutatnak, soká készülődik a mosdáshoz, egy negyedóraig is álldogál levetkőzve a mosdótál előtt, s végre is, sokszor didergő testtel és csak félve fog hozzá. Elengedhetlen aszáj kiöblítése s a fogak megkefélése is, nem tulságosan kemény, de nem is lágy fogkefével czélszerűen, szappan, vagy valami jó fogpaszta, fogpor segítségével, amelyeknek épen a szappan az egyik főalkatrészük.

Ha már most a lefekvés idejét akarjuk megállapítani, csak a felkelés idejétől kell az alváásra szükséges időt visszaszámítani. E szerint 10 éves gyermeknek pl., akinek 9 órai alváásra van szüksége s aki 7-kor kel, este 10 órakor már aludnia kell. Kisebb gyermekeket természetesen még korábban kell aludni küldeni. Minden, ami a kellő korai lefekvést megghiusítja, ártalmára van a gyermek egészségének, mert az alvás idejét rövidíti meg; így különösen az esti színházbajárás és esti társas összejövetelek, melyekben sokszor, elég hibásan, a gyermekek is részt vesznek.

A hálószobának igen jó levegőjűnek, tágasnak kell lennie. A hálóruga könnyű, bő legyen, kevés darabból álljon, csomó, ráncz ne legyen rajta; az ágy se nagyon meleg ne legyen, ami elpuhítja a gyermeket, se oly könnyű ne legyen az ágynemű, hogy megghülésnek tegye ki a testet. Nem magos, nem nagyon puha, czélszerűen lőszőrrel látott párna, elég kemény matracz, könnyű, de nem meleg egyszerű takaró a legmegfelelőbb. A kezeknek mindig a takaró felett kell lenniök. Tisztaság szempontjából legjobb a fehér ágynemű, mert ezen a tisztátalanság hamar meglátszik, ami az ágynemű váltására kényszerít. Fontos az is, hogy minden reggel a friss levegőn jól kiszellőztessék az ágyneműt.

* * *

Az iskolák felügyeletét egészségi szempontból az iskolaorvos gyakorolja. Ő az igazgató s az iskolafenntartó hatóság egészségügyi szakértője és tanácsadója. Amint olyan családokban, ahol kiváló gonddal öröködnék a családtagok egészsége fölött, nem nélkülözhetik a házi orvos szakszerű tanácsait, akit minden, az egészségügyet illető kérdésben meghallgatnak, úgy az iskolát fenntartó hatóságok is alkalmaznak egy szakértőt, hogy úgy mondjam: házi orvost, az

iskolánál: az iskolaorvost. A hatósági tisztí orvosok ugyanis, akiknek ügykörébe az iskolák egészségügyi felügyelete is tartozik sokoldalú hivatalos teendőik mellett csak igen kevés időt és figyelmet szentelhetnek az iskolának, amit pedig az iskola s a szülők is joggal megkívánnak. Ezért vált szükségessé erre a célra külön iskolaorvosok alkalmazása.

Az iskolaorvos nem gyógykezelő orvosa az iskola növendékeinek; a gyógyítást legfeljebb mint magánorvos vállalhatja el. Az ő hivatalos teendőit egyedül az iskolában előfordulható betegségek megelőző és az egészséget fenyegető káros hatások elhárítása képezi. Hogy ennek a feladatának sikeresen megfelelhessen, állandó figyelemmel kíséri az iskolában mindazt, ami a tanulók s tanítók egészségére befolyással lehet: annak épületét, berendezését, az iskola belső életét, a tanítást.

De másrészt állandó figyelemmel kíséri az iskolaorvos a tanulók egészségi állapotát is; és ha azoknál valami rendellenességet vesz észre, igyekszik annak okát megállapítani s megszüntetéséről gondoskodni. Ha az okot az iskolában leli fel, az igazgató, illetőleg az iskolafenntartó hatóság útján rövid úton gondoskodik annak megszüntetéséről. Ha pedig a szülői házban, a tanulónak az iskolán kívüli életében rejlik az ok, akkor értesíti róla a szülőket, felvilágosítja őket a baj keletkezéséről, lényegéről s a gyógyítás szükségességéről, és erre vonatkozó tanácsokkal látja el őket.

Sok esetben véletlen jön rá az iskolaorvos valamely betegségre. Külföldön több helyen el van rendelve, hogy az iskolaorvos minden ujonnan belépő tanulót megvizsgál s amennyiben valami betegséget vagy fejlődési rendellenességet állapítana meg, a tanulót ismételten is megvizsgálja s amíg szükséges, állandó orvosi ellenőrzés alatt tartja. Nálunk ez a kétségtelenül üdvös berendezés még nincs behozva. A nt. Presbyterium azonban egy múlt évben hozott határozatával kimondotta, hogy azokat a tanulókat, akik valamely tantárgy (torna, kézimunka, rajz vagy éneklés) alól magokat egészségi szempontból felmentetni óhajtják, csakis az iskolaorvos vizsgálata és bizonyítványa alapján — minden más orvosi (pl. háziorvosi) bizonyítvány mellőzésével — kaphatják meg a felmentést. A felmentést csakis olyan testi fogyatkozások ill. betegségek alapján lehet megadni, melyek vagy egyenesen lehetetlenné teszik az illető tantárgy tanulását, — vagy amelyek a tornázás, rajz stb. következtében annyira rosszabbodnának, hogy abból a tanuló egészségére kár származnék.

A felmentések az iskolaév elején kell, hogy megtörténjenek. A tanulók vizsgálatánál a szülők jelenléte is meg van engedve. Természetesen, ha a tanév folyamán áll be valamely betegség, ami a felmentést szükségessé teszi, évközben is lehet felmentésnek helye. A felmentés az egész évre, vagy rövidebb időre szólhat és teljes vagy részleges lehet (pl. felmentés szertornázás, fehérhímezés stb. alól.)

A felmentés céljából megejtett vizsgálaton kívül csak azokat a tanulókat vizsgálja mag az iskolaorvos, akiket mint beteget

ket vagy betegsége gyanúsakat a tanító vagy tanár hozzáutasít, vagy akik mint betegek önként jelentkeznek nála. A gyógykezelés azonban ilyen esetekben sem az tsbolaorvos feladata.

A vizsgálat célja nemcsak az, hogy netán olyan betegséget állapítson meg az iskolaorvos, amely felmentést tesz szükségessé, vagy hogy a tanulónak itt szüleinek a gyógyíttatása vonatkozólag tanácsot adjon, de első sorban az, hogy megállapítsa: nincs e véletlenül olyan betegsége valamelyik tanulónak, amelyik a többinek egészségét is veszélyeztetné.

Mihelyt valamelyik tanulónál ragadós vagy bárminemű más, undort gerjesztő betegséget állapított meg a vizsgálat, vagy akár csak gyanúja forog is fenn ragadós betegségnek, az iskola s a többi tanulók egészségének érdeke megkívánja, hogy az illető tanuló bajának meggyógyultáig kitiiltassék az iskolából. Sőt ragadós betegekkel együtt lakó iskolásoknak sem szabad az iskolába jönniök, mert a betegségek fertőző anyagát a fertőzött lakásból ezek is behurcolhatják. Ha pedig kimutatható, hogy az iskolába fertőző anyagot behurcoltak, esetleg a fertőzés magában az iskolában történt, amit rendszeren ugyanazon osztályban egyidejűleg fellépett nagyobb számú betegezési eset árul el, az illető helyiség fertőtlenítése, s az osztály ideiglenes bezárása válik szükségessé.

Mindezeket az intézkedéseket, melyek a még egészséges tanuló egészségét megőrizni hivatvák, az iskolaorvos vizsgálatai s javaslatai alapján s az ő ellenőrzésével hajtják végre.

Hogy mégis minden évben előfordul a leggondosabb ellenőrzés daczára is eset arra, hogy az iskolában egyik tanuló fertőzi a másikat, annak két oka van.

Első oka az, hogy sokszor egyáltalán nem, vagy csak elkésve jut az iskolának tudomására, hogy egyik vagy másik kimaradt tanuló ragadós betegség miatt mulasztja az iskolát, s így nem tehet semmiféle védő intézkedést sem. A másik meg az, hogy akárhányszor a ragadós betegségből felgyógyult tanulót iskolába bocsátják, mielőtt ragályozóképességét elvesztette volna.

A baj megszüntetésére ennek megfelelően 2 mód áll rendelkezésre. Először is kell, hogy a szülők minden mulasztás okát *nyomban*, tehát a kimaradás első napján jelentsék be az iskola igazgatóságánál, legczélszerűbben levél útján. Ha nem az orvos jelezte a betegség természetét, illetve nem tudják a szülők betegség nevét közölni, akkor a betegség tüneteinek pontos leírása szükséges (pd. : köhögés, nátha, láz, torokfájás, bőrküítés stb.) Tervbe vettük erre vonatkozó nyomtatott lapok használatát, melyek adandó alkalomkor a kezelő orvos vagy szülő kitölt, s az iskolának nyomban megküld.

Másodszor szükséges az is, hogy minden, ragadós betegségből felgyógyult tanuló mielőtt újból iskolába jönné, az iskola-orvosnál jelenkezzék, hogy az a fertőző képesség megszüntét biztosan megállapíthassa.

Az iskolaorvos feladatai közé tartozik végül az iskola s a tanulók egészségi állapotának ellenőrzésén kívül még az is, hogy

a polgári iskola IV. oszt. növendékeinek az egészségtant s ezzel kapcsolatosan a balesetek alkalmával szükséges első segélynyújtást is tanítsa.

Az iskolában előfordulható hirtelen roszulét vagy baleset alkalmával az illetőnek lefektetése, esetleg azok ellátása, bekötözése stb. válhat szükségessé. Ujonan átalakított iskolánk „orvosi szobájában” azért az első segélynyújtáshoz szükséges minden eszköz és kötözőszer állandóan kéznél lesz, ahol a roszulét vagy szerencsétlenül járt tanulót tanítói ill. tanítónői felügyelet mellett nyomban ápolás alá lehet venni.

Dr. Bexheft Armin.

B) Adatok iskolánk ez évi történetéhez.

Midőn egy újabb tanév végén ismét visszatekintünk azon tényezőkre és eseményekre, amelyek kitűzött céljaink elérésében elősegítő vagy gátló befolyást gyakoroltak, hálatelt szívvvel magasztaljuk Istenünket, hogy egészséget, erőt adva, az idén is oly eredményeket mutathatunk be, amelyek a megelőző évek sikereivel méltán mérközhetnek.

Bár magában véve azon tény, hogy különösen a felsőbb osztályaink — a magas tandíj dacára is — tulsúfoltak, igazolja, hogy iskolánk közkedveltségnek örvendenek és hogy a fentartó egyház, valamint a tanerők részéről szeretettel és odaadással egyaránt ápolt és fejlesztett intézeteink megfelelnek a jelenkor nem csekélymértvü követelményeinek.

Ezzel azonban még korán sem akarjuk állítani, hogy elértük volna céljaink netovábbját. Itt van pl. leányiskolánk kiegészítésének ügye, mely kivált felekezeti szempontból tovább már nem igen elodázható. Ezért tantestületünk felterjesztett memorándumában kérvényezte polgári osztályaink *felső leányiskolává* átalakítását, részletesen kimutatván a módokat és eszközöket, melyekkel javaslatunk már most is érvényesíthető volna.

T. iskolabizottságunk elvileg hozzá is járult javaslatunkhoz, de kivételét a jövő évre halasztotta; miután egyházunk anyagi ereje a főgimnázium építtetése által most nagyon is igénybe van véve és az átalakítás esetleges költségeivel újabb terhek háromolnának reá. Így a polg. leányiskolánk csak a jövő 1905/6-ki tanévvel

alakíttatik át felső leányiskolává, illetőleg kibővítették successive az V. és azután a VI. osztállyal. Egyelőre is a gimnázium régi épülete az elemi és a tervbe vett felsőbb leányiskola céljaira rendeztetik be. Mivel ezen berendezkedés és átalakítás csak a szünidő alatt történhetik és amugy is sok időbe és munkába telik, a jelen tanévet már június 15-én kellett befejeznünk; az új 1904/5-ki isk. esztendő pedig csak szeptember hó 15-én nyithatjuk meg; a beiratások azonban a szokott módon szeptember első hetében eszközöltetnek.

Ezen helyváltozás által célszerűbb tantermeket kapunk, ami által az egyedüli kifogás, mely eddig bizonyos körökben iskolánk ellen hangoztatott, tárgytalanná válik és semmi sem fog többé gátolni a fokozatos haladásban. Adja Isten, úgy legyen!

Átérve évi adataink rendes sorára,

1. a *tanítói testület személyzetében* történt változtatásokat említjük. Amint már a tavalyi értesítünkben sajnálattal jeleztük: *Kurcz Samu* kartársunk, a III. fiúosztályunk 30 éven át buzgó tanítója, súlyosan megbetegedett és sem az orvosi tudomány sem a leggondosabb ápolás nem enyhíthette baját, sőt ellenkezőleg az annyira fokozódott, hogy végképen kellett lemondanunk azon reményről, hogy még folytathatná áldásos működését a paedagogia mezején; miért is beadta nyugdíjaztatása iránti folyamodványát, mely a nt. egyházválasztmány útján a magas ministeriumhoz felterjesztett, eddig azonban végérvényesen még el nem indétetett. Ha már többé nem is működhetik közre iskolánk felvirágoztatásán, legalább adná az Ég, hogy még sokáig csendes nyugalomban élvezhesse élte alkonyát! Beteg kollegánk helyettesítését a nt. egyházválasztmány *Windt József* oklev. polg. iskolai tanítóra bizta, aki egyszersmind a fiúk tornatanítását is nagy sikerrel ellátta. — A *Dittmann Antal* úr halálával megüresedett rajztanítói állást, az egyházválasztmány pályázat útján *Scholz Margit* k. a.,

okleveles rajztanítónővel töltötte be, egyelőre ideiglenesen egy próbaévre; szintűgy a *Kardeván Ida* kézimunkatanítónő k. a lemondása folytán szükségessé vált változásokat a presbyterium olykép intézte el, hogy *Fuchs Paula* és *Döbrentey Irén* kisasszonyokat választotta meg egy próba-évre felügyelő kézimunkatanítónőknek azon kötelezettséggel, hogy a helyettesítéseket is kell ellátniök.

2. Az iskola jelentékenyebb napjaira vonatkozólag jelentjük, hogy a beiratások befejeztével a rendes tanítást szept 7-én tiszt. *Kaczián János* vallástanító által — a tanítói testület, a tanuló ifjúság és számos szülő jelenlétében — tartott isteni tisztelettel kezdtük és háborítlanul folytathattuk az év végéig. Megünnepeztük a *reformáció emléknapját*, a községi és állami intézetekbe járó összes evangélikus tanulókkal együtt; azonkívül minden hónap első vasárnapján vezettük evang. növendékeinket a rendes ist. tiszteletre. Ünnepeztük okt. 17-én *Deák Ferenc*, a haza bölcse, születése napja századik évfordulóját; — november 19-én fens *Erzsébet királyné*, hazánk védangyalának emlékezetét; és március 15-én a *szabadság* napját stb. ének, szavalatok és az illető emléknapokat méltató ünnepi beszéd által. Azonkívül elvezettük tanítványainkat az »*Uránia*« műszínház tanúlságos 2 előadására, melyeken érdekes magyarázás mellett bemutatták a »magyar Alföldet« és az „Éjféle nap országát.« Pünkösdi szombatján nagyobb tanítványainkkal kirándultunk Visegrádra; kisebb tanítványainkat pedig az illető osztálytanítónők és a III. fiúosztály h. tanítója ismételten vezették az állatkertbe, a budai várba és a Gellérthegyre; ily módon gyakorlatilag támogatván a föld és természetrajzban való oktatást.

3. Rendes havi *értekezleteink* főtárgyát képezte az idén, miután a községi elemi osztályokból a *német olvasás és nyelvtanítás* teljesen kiküszöböltetett, ezen tantárgy anyagának megállapítását, tekintve, hogy iskolánk fentartója részben a német gyülekezet is, már e miatt sem mellöz-

hetnök ezen tantárgyat. Javaslatainkat felterjesztvén az isk. bizottság útján a közös válaszmányhoz, az április hó 18-án tartott ülésében kimondta, hogy az elemi iskola osztályaiban a német nyelv mint köteles tárgy taníttassék ugyan, de a tanítás teljesen gyakorlati uton a direkt módszer szerint történjék és a más iskolákból jövők, vagy a más iskolákba átlépők tekintetéből, elégtelen érdemjegy e tantárgyból nem adható. — Értekezletünk egy másik tárgyát képezte az életbe léptetendő „*községi elemi népiskola tanítási tervzet*“ amelyet Dr. Bárczy István tanácsos nekünk is megküldött. Ezen nagy gonddal és paedagogiai tapintattal megszerkesztett terjedelmes munkálatot beható tanulmányozásunk tárgyává tettük és az arra vonatkozó észrevételeinket egy terjedelmes memorandumban összegezve a kitüntető figyelemért érzett köszönetünk kifejezésével a közoktatásügyi tanács elé terjesztettük, remélve, hogy a tan. testületektől beérkezett indítványok alapján e tervzetnél meg fogja találni azon arany középutat, melyen haladva fővárosi népoktatásügyünk egy szebb jövőnek néz elébe!

Továbbá foglalkoztunk a *rajztanítás* újabb módszerével, mely szerint a gyermekek ezentul ne előadott mintákat másoljanak, hanem mindjárt kezdettől fogva egyszerű eszközök s tárgyak szemléltetése után rajzoljanak. Ezen módszer elsajátítása céljából a községi tanítók számára, ugyancsak Dr. Bárczy István — tanácsos ur tanfolyamot szervezett és megengedte, hogy ezen tanfolyamba testületünk tagjai közül a jelentkezők: Jakobei Margit, Falvay Gizella és Mokry Eszter is részt vehetnek. E tanfolyam minden esütörtökön 4-től 7 óráig tartatott és a jövő évben is folytatatik. Fogadja a tanácsos ur ezen szives előzőkenységeért is hálás köszönetünket.

4. *Osztályainkat látogatták* a lefolyt tanévben, még pedig több ízben: Dr. *Haberern Pál* iskola-felügyelő úr, nt. *Bachát Dániel* főesperes úr, *Beliczay Béla* gondnok úr az egyház részéről, Dr. *Künsztler Károly* s.-tanfelügyelő úr az

állam részéről. Mindnyájan teljes megelégedésöket fejezték ki a tanítás eredményeért, a fegyelem kezeléseért s buzditólag hatottak a tanítványok iparkodására. Fogadják becses látogatásukért, fáradozásukért hálás elismerésünket.

5. *Köszönetet* mondunk a nt. egyház választmányának is azon összegekért, melyet a rendes budgeten kívül rendelkezésünkre bocsátott, hogy a továbbképzéshez általunk kijelölt szakkönyveket és folyóiratokat járathattuk, vagy könyvtárunkat és szertárainkat gazdagíthattuk. Kedves kötelességünknek tartjuk, hogy felsoroljuk e helyt mindazon egyéb *nemes adományokat* is, melyekkel t. pártfogóink iskolai céljainkat nem csekély mértékben előmozdították :

Igy megszavazta a *székesfőváros* közönsége ez évben is a rendes segélyösszeget, 12000 koronát; — *Kéler Napoleon*, presbyter úr fedezte az általa létesített szellőztetési készülék légszeszfogyasztási költségeit; a „*Tabitha*“ jótékony nőegyesület a múlt télen s ellátta a szegény gyermekeinket meleg ruhával és cipővel; »a *szüniedei gyermektelep egyesület*« most is küldött ki 10 növendékünket üdülőhelyeire; az »*ingyentejlesztő társaság*« a téli hónapokban naponta 10 liter tejet és 20 zsemlyét küldött szegénysorsú tanítványainknak; — Dr. *Widder Berthold* úr a polg. és elemi iskola 4—4 tanulóját gyógytornázási intézetében ingyen kezelésben részesítette; Dr. *Elischer Gyula* presbyter úr díjmentesen küldte meg az »Egészségügy« c. folyóiratot; Dr. *Jármay Gyula* úr ellátta az iskolát a szükséges tintával; — *Kókai Lajos*, *Singer és Wolfner* és a *Wodianer* könyvkereskedő cégek kiadványaikból ingyen példányokat jutattak tandíjmenteseinknek; *Haskó Mór* keresk. úr 12 szegénysorsú tanulót ingyen látott el tornaruhával. Akik pd. ezen jótéteményben nem részesülhettek, azoknak a IV. polg. osztály növendékei varrtak ruhákat *Fuchs Paula* tanítónő k. a. felügyelete alatt, melyekhez az anyagot közadakozás útján szerezte

be, és végre névszerint nem is említjük azon jótéteményeket, melyeket jobbmódu szülők gyermekei gyakoroltak, csendben gyűjtván filléreiket, hogy segítsenek; ahol szükség nagyon.

6. Jó magaviseletű és szorgalmas *tanulók segélyezésére* az igazgató rendelkezésére bocsátott: *Steinhardt Antal* 3 darab 10 koronás aranyat, *Strasser J. Gyula* 1 drb. 20 kor. aranyat, *Wack Keresztély* ur 1 drb. 10 koronás aranyat, *Wolfner Ferdinánd* 20 kor. és egy magát megnevezni nem akaró úrnő *Kuilmann M.* egyházi útján 10 koronát. Részint ezen adományokból, részint pedig az alapítványaink kamatjaiból jutalomban részesültek a néh. *Kunewalder Fülöp*, alapítványból *Weinrich Anna*, IV. p. oszt. tanuló 40 kor., *Salzer Tibor* IV. fiúoszt. tanuló 40 kor; a *Koób Irma* alapítvány 40 kor. ösztöndíjban; *Such Etelka* IV. polg. oszt. tan., a *Steinhard Gizella* alapítvány 20 frankos aranyat az alapítványt tevő t. szülék *Schmidt Eugenia* II. el. oszt. tanulónak ítelték oda. Továbbá kapott: *Scholtz Aranka* III. p. o. tan. egy 20 kor. aranyat, *Schneider Margit* II. p. o., és *Petter Olga* III. p. oszt. tan. *Scholtz Ilonka* I. p. oszt. tan., *Hittrich Etelka* III. el. leányoszt. *Gast Olga* III. el. leányoszt. és *Klaár Elza* I. el. oszt. leány. 1—1 tizkoronás aranyat.

7. A polg. leányiskola szokásos *ének- és zeneestélyét* f. é. március 26-án tartotta meg a következő műsor szerint:

1. *Rákóczy-induló*. Előadta a polg. leányiskola énekkara.
2. a) *Diabeli A.*: IV. *Sonatina*. b) *Rhode E.*: *Elfentanz*. Zong. előadta *Krepuska M.* II. polg. o. n.
3. *Vida József*: *Egy tücsökhöz*. Szaválta: *Wolf Margit* I. polg. o. n.
4. a) *Abt F.*: *Jó éjt, boldog éjt*. b) *Stájer népdal*. Előadja a p. leányiskola énekkara.
5. *Harmston J. W.* *Le zephir*. Zongorán előadta; *Tycho Margit* IV. p. o. n.

6. *Lehár F. Aria a »Drótos-tót«-ból.* Énekli: *Lepter Aranka* II. polg. oszt. n.

7. »*A koldus leány*« Szavalta: *Flóthmann Ilona* II. p. oszt. növ.

8. *Népdalegyveleg.* Előadja a polg. leányisk. énekkara.

9. *Beethoven L.: Rondo.* (op. 51.) Zongorán előadta: *Engel Renée* II. p. o. n.

10. *Helmuth E.: A beteg baba.* Soloének zongorakisérettel Előadja: *Ledner Margit* II. polg. oszt. n.

11. *Leybach J. Alla Stella Confidente.* Zongorán előadta: *Mayer Margit* IV. p. o. n.

12. *Mendelssohn B.: Üdvözlét.* *Hahn Paula* s *Wack Margit* IV. p. o. n.

13. *Delibes Leo: Sylvia.* Zongorán előadta: *Wack Margit* IV. p. o. n.

14. *Ravina H.: Allegro classique.* Zongorán előadta; *Lepter Ilona* IV. p. o. n.

15. *Poldini E.: Vadrózsa.* Nagy daljáték zongorakisérettel. Előadta a polg. leányiskola énekkara. Szereplők: 1. *Vadrózsa: Hecht E.* 2. *Királyfi Hahn P. 1. 2. 3. tündér: Wack M., Nagy M. és Wlassits O.* 4. *Vadászkar.*

A *Bruckner Frigyes* énektanár vezetése alatt szabatosan előadott dalok, valamint a szavالاتok és zongora előadások általános tetszésben részesültek és az e tétel az ifjúsági könyvtár gyarapításááa 204 K. 31 fillért jövedelmezett, melyhez *Dr. Haberern Pál* 20 K. *Gregersen Guldbrand* 8 K. *Elischer Hilda* 2. K. felülfizetéssel járultak.

8. Továbbá kell jelentenünk, hogy polgári leányiskolánkban, ez idén, tisztelendő Kaczián János katecheta-lelkész kezdeményezésére „Vallásos leányegyesület“ címen új egyesület alakult, melynek célja egyrészt a vallás- erkölcsi élet intenzívebb fejlesztése, másrészt a szeretet munkásságának gyakorlása.

Mivel növendékeink éppen abban a korban hagyják el iskolánk falait, mely a vallásos érzés s az egyházhoz való öntudatos ragaszkodás kifejlesztésére és megerősítésére legalkalmasabb lenne, hogy egy minden ízében hiteles s az élet minden változásai között

az egyházhöz hiven ragaszkodó tagokat neveljünk; de másrészt, hogy egy összekötő kapcsot is létesítsünk az iskola és az élet között, egyesületünk nemcsak azokat veszi fel tagjai sorába, a kik iskolánkat ezidőszerint látogatják, hanem a már kilépett növendékeket is.

Az egyesület tagjai — egyelőre — havonként egyszer gyűltek össze felolvasó ülésre, melynek tárgyat: ének, ima, bibliaolvasás, vallásos tárgyú költemények szavalása és rövid elbeszélések felolvasása képezi.

A szeretet munkásságának gyakorlása céljából, az egyesület tagjai heti tetszésszerinti összeggel járulnak oly tőke megállapításához, melyből az egyház körébe eső jótékony intézeteket támogathat. (pl. Egyet. Gyámintézet, Tabitha jótékony nőegylet, Luther társaság, Árvaház, szegénysorsu tagoknak bibliaadományozása.)

A február havában — egyháztanácsi engedéllyel — megalakult egyesület öt ülést tartott változatos műsorral. Tagdíj fejében befolyt 35 korona, melyből négy tagot a konfirmációi ünnepély alkalmából bibliával megajándékoztunk. Gyámolítottuk az „Egyetemes Gyámintézetet“ s rendes tagjai lettünk a Luther Társaságnak.

Adja Isten, hogy az elvetett mustármag terebélyes fává növekedjék.

9. Nagy gondot fordít iskolánk a növendékek testi fejlődésére is. Erre vonatkozólag *Dr. Becheft Ármin* iskola orvosnak a következőket jelenti:

Iskolánk növendékeinek egészségi állapota a lefolyt tanévben elég kedvező volt, ámbar a halál ez idén is áldozatot követelt tanulóink sorából, s elragadta Glück Rózsi II. el. I. oszt és Grosz Erzsí III. polg. oszt. tanulókat.

Ragadó fertőző betegség, tulnyomóan bárányhimlő, kanyaró és vörheny miatt 2—6 hét tartamára hatóságilag ki volt tiltva az elemi fiúiskola 29, az elemi leányiskola 20, s a polg. I. iskola 7 növendéke, összesen 56-an. Azonkívül a családban előfordult ragadós betegség miatt a fiúiskola 11, az elemi leányiskola 9 s a polg. I. isk. 14 növendéke, összesen 31-en. A kitiltott tanulókat kivétel nélkül csak kellő orvosi bizonyítvány alapján bocsátottuk ujból az iskolába. Egyéb intézkedések a ragadós betegségek leküzdése céljából nem váltak szükségessé. Ragadós szembetegségek nem fordultak elő.

Azokat a tanulókat, számszerint hetet, akik a lefolyt tanévben 12-dik életévüket betöltötték, a törvény értelmében tehát újraoltásra kötelezettek, de ismételt felszólításra sem oltatták be magukat, a nt. Presbyteriumnak mult évben hozott határozata értelmében az iskolaorvos május 4-én az iskolában beoltotta.

Komolyabb jellegű hirtelen roszullét vagy baleset ez idén sem fordult elő.

Míg az elemi iskolában aránylag csekély volt a torna vagy kézimunka alól felmentett tanulók száma, addig a polg. iskolának növendékei közül igen sokan kérték s kapták is meg a felmentést az ének vagy torna, túlnyomó számban azonban a kézimunka- és rajz tanulása alól. A felmentés mindig az iskolaorvos által láttamozott orvosi bizonyítványok alapján történt. A nt. Presbyteriumnak múlt évben hozott határozata értelmében a jövő tanévtől kezdve minden más orvosi bizonyítvány mellőzésével egyedül az iskolaorvos által megejtendő vizsgálat eredményei s iskolaorvosi bizonyítvány alapján fogjuk megadni. — Tekintve azt, hogy iskolánk a jövő tanévben új hajlékot kap a régi gymnasium átalakított épületében, ahol a régen nélkülözött rajz- és kézimunkatermek céljára tágas és világos termek fognak rendelkezésre állni, s így többen fognak a kézimunka- és rajztanulásban részt venni, akik az eddigi meg nem felelő helyiségekben egészségük s főleg látóképességük károsodása nélkül abban nem vehettek részt: alapos a reményünk, hogy a felmentések száma tetemesen meg fog apadni.

Az iskolai egészségügy érdekeit tartotta szem előtt a nt. Presbyterium, midőn az iskolaorvost az 1904 ápr. 4—9. Nürnbergben rendezett I. nemzetközi iskolaegészségügyi kongresszus és vele kapcsolatos kiállítás tanulmányozására kiküldte, hogy ott szerzendő tapasztalatait nem csak az új gymnasiumban, de a régi épületnek iskoláink céljainak megfelelő átalakításánál is értékesíthesse. Az egészségügyi érdekek érvényesítésére az iskolaorvost egyszersmind az építési bizottságba is kiküldte.

Az átalakítás folytán a mostaniaknál jóval megfelelőbb helyiségek fognak rendelkezésre állni, s a rajz- kézimunka-, s egy vallás-termen kívül még két tanterem fog a polg. iskolának tervbe vett felsőbb leányiskolává való alakításánál az iskola kibővítésévé szolgálhatni. Kellő számú tanári és szertárhelyiségeken kívül egy orvosi szoba is lesz berendezve, melyben a hirtelen roszüllett vagy netán szerenesétlenül járt növendékeket lehet majd elhelyezni, s első segélyben részesíteni.

Hogy az újonnan beszerzendő iskolapadokat a szükséges méretek szerint lehessen készíteni, az iskolaorvos ezidén is folytatta az összes tanulók megmérését. Az osztályok túlnyomó része teljesen új padokat kap: a többi tantermek számára ideiglenesen a rendelkezésre álló régi padok legjobbrait tartjuk meg, de azok helyett is fokozatosan új, 2 üléses padokat fogunk beszerezni.

10. Végül ide iktatjuk még rövid kimutatásban *tanítványaink létszámára* vonatkozó érdekesebb stat. adatokat. A lefolyt tanévben összesen beirattatott: 689 r. t.; ezek közül kimaradt: 23, meghalt: 2. A beírottak közül 568-an voltak már megelőző évben is a mi tanítványaink; a többi 121 az idén először iratott be nálunk, kik közül 10-nek kellett felvételi, vagy pótvizsgát tennie. A házi nevelésben részesültek közül a mai napig 96-an jelentkeztek magánvizsgára, akikkel együtt tanítványaink összes létszáma **785-re** rug. A megvizsgált 664 rendes és 96 magántanuló, vagyis 760 tanítvány közül volt 211 kitünő, 237 jelesrendű, 209 jórendű, 74 elégséges és 29-et, azaz a tanítványok 3.8%-át kellett javító vizsgálatra, vagy osztályismétlésre utasítanunk.

Tandij fejében befolyt 37780 korona, tőkeamat és egyéb jövedelem volt 17615.71 kor., és így az összes bevétel 55395.71 kor., minek ellenében az összes kiadás 69917.03 koronát tett, úgyhogy az egyháznak 14521.32 kor. pótlékkal kellett a nép- és polg., iskoláinak fenntartásához hozzájárulnia, beleszámítva a tantermek 11360 koronára becsült bérértékét.

Mіндеzen adatok eléggé tanúsítják, hogy iskolánk vezetősége nem kimél sem költséget, sem fáradságot, hogy a gondjaira bizott ifjú seregből derék embereket neveljen, becsületes, munkaképes tagokat a családnak, a társadalomnak, az egyháznak és a hazának. És hogy a nemes törekvésünket tartós siker koronázza, ajánljuk iskolánkat továbbra is hitsorsosaink és jóakaróink tartós, szíves pártfogásába és kérjük mindenkorra a mindenható Isten kegyes áldását!

Falvai Antal.

C) Iskolánk tanítói-testülete.

A tanító neve	T a n í t		Tantárgy, osztály	Hetenkinti órasz.	JEGYZET
	egyált. mióta?	nálunk mióta?			
Alex Albert r. tanító	1872	1872	A II. foszt. tanítója	20	A tan. könyvtár kezelője s az esp isk. biz. tag
Bexheft Ármin Dr.	1897	1897	tanítja az egészség-tant a IV. polg. oszt.	2	iskolaorvos
Bruckner Frigyes	1884	1900	tanítja az éneket a leányosztályokban	16	Gyülekezeti organista
Döbrentey Irén	1903	1903	tanítja a polg. I. és II. o. a kézimunkát.	—	—
Falvay Antal r. tanító	1860	1866	tanít a polg. leányosztályokban	14	E. i. igazgató s az esp. tan. kör. elnöke stb.
özv. Gerzso Károlyné áll. s. tanítónő	1883	1883	Kézimunkatanítónő az I. és II. elemi osztályban	12	—
Falvay Gizella r. tanítónő	1899	1899	tanít a III. e. oszt.	20	—
Jakobei Margit r. tanítónő	1893	1893	Az I. el. leányoszt. tanítónője	20	—
Kaczián János	1884	1902	tanítja az III. és IV. polg. oszt. ev.vallás.	4	hitoktató lelkész
Kalma Pál r. tanító	1897	1899	Az I. foszt. tanítója	20	—
Fuchs Paula	1903	1903	tanítja a polg. III. és IV. o. a kézimunkát.	—	—
Kardevan Vilmos r. tanító	1867	1882	tanít a polg. leányosztályokban	18	—
Kurz Sámuel r. tanító	1863	1872	A III. foszt. tanítja	19	az esp. isk. biz. tagja, az orsz. i biz. tagja
Lux Ede r. tanító	1866	1870	A IV. foszt. tanítja	19	Az esp. isk. biz. tagja
Mikolík Kálmán r. tanító	1875	1880	tanít a polg. leányosztályokban	18	Az esp. isk. biz. tagja s a term. szertár őre
Mokry Eszter r. tanítónő	1894	1894	A III. el. leányosztály tanítónője	20	—
Schulek Vilma áll. s. tanítónő	1877	1876	tanítja a kézimunkát a III. s IV. oszt.	12	—
Scholtz Lajos r. tanító.	1874	1874	tanít a polg. leányosztályokban	24	—
Scholtz Margit s. tanító.	1903	1903	tanítja a polg. oszt. a mértant. és rajzt.	20	—
Tomassek Ilona r. tanító.	1875	1875	A II. el. leányoszt. tanítónője.	20	—
Windt József h. tanító	1903	1903	A III. el. foszt. helyettes tanítója	23	—

JEGYZET: A francia nyelvet **Richon Margit** kisasszony tanította. Hitoktatók: Tiszt. **Horváth József** róm. kath. belv. káplán; **Kondor Ignác**, **Kornfeld Gyula**, **Hajnal Jakab** és **Dr. Scheiber Lajos** az izr. hitközség hitoktatói.

D) Órabeosztás.

T a n t á r g y	El. fiiskola				E l e m i				P o l g á r i			
					l e á n y i s k o l a							
	I.	II.	III.	VI.	I.	II.	III.	IV.	I.	II.	III.	IV.
Vallástan	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2
Magyar olvasás, irány s nyelvtan	6	3	3	3	6	3	3	3	4	3	3	4
Német olvasás, irány s nyelvtan	—	4	3	3	—	3	3	3	3	3	3	3
Számтан	4	3	3	3	4	4	3	3	3	2	2	3
Mértan	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1	—
Földrajz	—	—	3	2	—	—	—	2	2	2	1	1
Történet s alkotmánytan .	—	—		2	—	—	3	1	—	2	2	3
Természetrájs	—	—	2	2	—	—	2	2	2	2	—	—
Vegytan és ásványtan . .	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	3	—
Természettan	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2
Háztartástan	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—
Egészségtan	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2
Beszéd- és értelemgyakorl..	6	4	—	—	6	4	—	—	—	—	—	—
Írás	—	2	2	2	—	2	2	1	2	1	1	—
Rajz	2	1	1	2	2	1	1	1	2	2	2	2
Ének	—	1	1	1	—	1	1	1	2	2	2	2
Testgyakorlás	—	2	2	2	—	—	2	2	2	2	1	1
Kézimunkák	—	—	—	—	3	3	3	3	3	3	3	3
Francia nyelv mint rend- kívüli tantárgy	—	—	—	—	—	—	—	—	2	2	2	2
Heti összeg :	20	22	22	24	23	23	24	24	27	27	27	28

E) **A** bevégzett tananyag.

a) **A** népiskolában.

I. OSZTÁLY.

Osztálytanító a fiuknál: Kalma Pál.

A leányoknál: Jakobei Margit.

1. Vallástan.

12 biblia történet az ó és 12 történet az új szövetségből.
Egyházi énekek és imák.

2. Nyelvtan.

Magyar írás és olvasás a nyelvtan alapfogalmainak idevonatkozó része, szorosabb meghatározás nélkül.

Egyszerű nyelvtani gyakorlatok megfejtése szóval, a palatáblán és írófüzetben.

3. Számtan.

A négy alapművelet szóval és jegyekkel az 1—50 terjedő számkörben.

4. Szemléltető oktatás.

Az iskola, a szülői ház, házi állatok; a kert, az utca, a helység, kézművesek, kereskedők; a mező, rét, erdő; néhány mezei állat és növény; a hegy, a víz; időváltozások.

Elbeszélések a gyermeki életből; állatmesék. Gyermekdalok és költemények.

II. OSZTÁLY.

Osztálytanító a fiuknál: Alex Albert.

A leányoknál: Tomasek Ilona.

1. Vallástan.

A tanterv által előírt bibliai történetek, imák és egyházi énekek

2. Magyar nyelv.

A helyes olvasás gyakorlása. A tömondat és ennek különféle alakjai; a főnév, tulajdonnév, ige, személyes névmás, melléknév és számnév. Rövid nyelvtani feladványok. Költemények emlékelése.

3. Német nyelv.

A német írva-olvasás tanítása, német szók gyűjtése és beszélgetések az egyszerű mondat körében. Versek és egyszerű fordítások.

4. Számtan.

A négy alapművelet az 1—500-ig terjedő számkörben elvont és megnevezett számokkal. A mértékek megismertetése.

5. Szemléltető oktatás.

A házi állatok és néhány kertben, mezőben, erdőben, vagy vízben élő állat, a legfontosabb növények és ásványok. Némely földrajzi fogalmak; a határ és az abban látható főbb tárgyak.

6. Szépirás. — 7. Rajz. — 8. Ének. — 9. Torna.

III. OSZTÁLY.

Hely. tanító a fiuknál: Windt József;
Oszf. tan. a leányoknál: Falvay Gizella.

I. Vallástan.

A biblia történetek összefüggésökben, Jézus s az apostolok élete és főbb tanai; az Úr imája; sz. írásbeli mondatok és egyházi énekek.

2. Magyar nyelvtan.

Az értelmes és helyes hangsúlyozással való olvasás. Az egyszerű és bővített mondatban előforduló beszédrészek; a név- és igeragozás elemei, valamint a helyesírás főbb szabályai. Alkalmos versek és velősebb mondatok betanulása. Fordítási gyakorlatok.

3. Német nyelv.

Olvasás és írás, beszéd- és fordítási gyakorlatok költeményekbe tanulása.

4. Számтан.

Az 1-től—10,000-ig terjedő számkörben a négy alapl művelet alkalmazott példákban. A különféle mértékek ismertetése.

5. Földrajz és hazai történelmi képek.

A főváros s ennek környéke, Pest-Pilis-Solt-Kiskún vármegye és hazánk egyes vidékeinek megismertetése kapcsában egyes történelmi képek.

6. Természetrájz.

A gerinces állatok; a növényországból a legszükségesebb tudnivalók s egynehány ásvány.

7. Szépirás. — 8. Rajz. — 9. Ének. — 10. Torna.

IV. OSZTÁLY.

Osztálytanító fiuknál: Lux Ede.
A leányoknál: Mokry Eszter.

I. Vallástan.

Az Isten, önmagunk és embertársaink iránt való kötelelességek ismertetése a 10 parancsolat és a hegyi beszéd tárgyalása által; az apostoli hitvallás ágazatainak ismertetése és megmagyarázása a bibliai történetek alapján; szentírásbeli helyek és egyházi énekek.

2. Magyar nyelvtan.

Az értelmes és szép olvasás. A tő-, csonka-, bővített-, összevont és összetett mondatok megkülönböztetése; a ragok és képzők ismertetése; a mondottakhoz kapcsolt írásbeli gyakorlatok. Szavaklatok.

3. Német nyelv.

Olvasás, írás, beszéd- szavlat és fordítás gyakorlaton.

4. Számtan.

A négy alapművelet begyakorlása nagyobb és különnevű számokkal; ezeknek egyneműekké való változtatása és a közönséges életben előforduló törtszámok.

5. Földrajz.

Magyarország megyéenként; a magyar államot környező államterületek; nevezetesen az osztrák állam és Európa államainak általános ismertetése.

6. Történet.

A történeti képek bővítése és az időszakok szerint való rendezése által nemzetünk fontosabb történeti mozzanatainak ismertetése.

7. Természetisme.

A gerincztelen állatok; a leginkább használt növények és és ásványok ismertetése.

8. Rajz. — 9. Szépirás. — 10. Ének. — 11. Torna.

A kézimunkát

tanították az elemi leányosztályokban: Schulek Vilma és özv. Gerzsó Károlyné.

I-ső osztály: Egyszerű kis szalagok kötése; harisnyakötés

II-dik osztály: Horgolás és betűjegyzés elemei.

III-dik osztály: Horgolás, szoros-mintaszalag kötése, betűjegyzés.

IV-dik osztály: Lyukacsos mintaszalag kötése, színes pamutal való himzés.

Ezenkívül kivételesen és csak a t. szülők kívánságára, a gyermekek tehetsége és kiképzett ügyességéhez mért fényűzési munkák is készítették egyes családi ünnepélyek alkalmára.

b) A p o l g á r i

I. polgári

Osztályfőnök :

T a n t á r g y	Heti óra szám	T a n i t ó	T a n k ö n y v
Vallástan	2	Falvay Antal	Bereczky S. Biblia ismertetés. Sz. Biblia Szónyi : Énekeskönyv.
Magyar nyelv	4	Mikolík Kálmán	Dr. Gyulay B. olvasókönyv I. r. Torkos L. Magyar nyelvtan.
Német nyelv	3	Mikolík Kálmán	Jausz K. Német olvasó könyv I. r. Bohm Steinert kl. deutsche Sprachlehre.
Földrajz	2	Kardev n Vilmos	Hunfalvy-Schneider : Földrajz I. Németh : Magyarország hegy és vízrajzi térkép. Lange-Cherven Atlasz.
Számтан	2	Scholtz Lajos	Vajdafi. Számтан I.
Természetráaj	2	Mikolík Kálmán	Szécskay : {Állattan és Növénytan.
Szépírás	2	Mikolík Kálmán	—
Ének	2	Bruckner Frigyesné	Szónyi T. Énekeskönyv.
Rajz és Mértan	2	Scholtz Margit	—
Női kézimunkák	3	Döbrentey Icén	—
Testgyakorlás	2	Scholtz Lajos	—
Francia nyelv	2	Richon Margit	Ch. Noel : Premières lectures françaises.

leányiskolában.

leányosztály.

Mikolik Kálmán.

T a n a n y a g

A biblia fontossága: a szentírás története és az ó-szövetség egyes könyveinek részletes ismertetése. Biblia olvasás. Egyházi énekek.

Szép és értelmes olvasás, főképp a hazai történelemre és a magyar népeletre vonatkozó olvasmányok értelmezése és tartalmuk rövid összefoglalása. — Alkalmos olvasmányok alapján az egyszerű bővített mondat fő- és mellékrészei, a beszédrészek meghatározása, a teljes név- és igeragozás és a szóképzés. Kisebb versek szavalása. Hetenkint 1, csak az iskolában tartott írásbeli gyakorlatul diktandó írás vagy kisebb mesék és leírások fogalmazása.

Helyesen hangsúlyozott értelmes olvasás. Mondattani alapon a mondat- s beszédrészek ismertetése: névszók ejtegetése és ígék hajlítása. Könnyebb elbeszélések s mesék. leírások fogalmazása. Helyesírási, fordítási és szavalási gyakorlatok.

A magyar korona országainak, az osztrák tartományoknak és Európa többi országainak természeti és politikai földrajza részletesen.

A négy alaplévelet elvout, egy- s különnevű számokkal. Arányosság és az egyszerű hármasszabály. A métermértékek és a hazai pénzek ismertetése. Feladatok megfejtése fejben, táblán és füzetben.

Téli hónapokban: A gerincek jellemzőbb alakjainak részl. leírása és osztályozása, tekintve azok hasznát, kárát és elterjedési viszonyait. **Nyári hónapokban:** Több virágos növény leírása, tekintettel főbb alaktani jellegükre s ipari fontosságukra. Egy kis herbarium készítése.

A fali táblán való előírás után ütenyúzóssal a magyar és német abc kis és nagy betűi magyar és német folyóírás. Helyes toll- és testtartás.

Az öntudatos helyes énekléshez szükséges zenelmélet: zongító gyakorlatok. A kemény hangsorok. Egyházi énekek. Egyszólamu dalok.

Mértani alapfogalmak: Az egyenes vonalak mérése, osztása és egybeállításra rajzeszközökkel és szabadkézzel. Egyenesvonalu síkidiszitványok, egyszerű padozat minták és meander-szalagok rajza.

Egyszerű kalotaszegi varottas. Kereszt és száröltés. Recézés, a fillet guipure különböző öltéseivel.

Rend- és szabadgyakorlatok: különböző tag- és törzsgyakorlatok. A természetes járás halkán, dobbantással és utánlépéssel; ugrás **Szerygyakorlatok:** a vízszintes és rézsutos lábtón, lebegőfán, lengő kötelen, támfán és gyűrűhintán.

Játékok: Labdadobás. Lánézjáték. Farkas és bárány.

A kiejtés begyakorlása. Írás és ékjelek. A háromféle névelő, főnév és ejtegetése, adjectiv. possessiv, demonstrativ, tulajdonnevek, proposition számnevek Avoir és être főbb alakjai. Fordítások Szavalás. Hetenkint 1 írásbeli gyakorlat

II. polgári

Osztályfőnök:

T a n t á r g y	Heti óra szám	T a n í t ó	T a n k ö n y v
Vallástan	2	Falvay Anta	Bereczky: Bibliai ismertetés
Magyar nyelv	2	Falvay Antal	Dr. Gyulay B. olvasókönyve II. r. Torkos L. Magyar nyelvtan
Német nyelv	2	Kardeván Vilmos	Jausz K. Német olvasó könyv. II. r. Böhm Steinert kl. deutsche Sprachlehre
Történelem	2	Kardeván Vilmos	Kozma: Világtörténelem
Földrajz	2	Kardeván Vilmos	Hunfalvy: Földrajz II. Lange Cherven Atlasz.
Számтан	2	Scholtz Margit	Vajdafy: Számтан II.
Mértan	1	Scholtz Lajos	—
Természetrájd	2	Mikolík Kálmán	Fillinger: Allattan II. Szécskay: Növénytan.
Ének	2	Bruckner Frigyes	Szőnyi: Énekeskönyv.
Írás	1	Mikolík Kálmán	—
Rájd	2	Scholtz Margit	—
Kézímunka	2	Döbrentey Irén	—

leányosztály.

Kardeván Vilmos.

T a n a n y a g

Az új szövetség egyes könyveinek részletes ismertetése és íróinak története. Biblia olvasás. Egyházi énekek.

A magyar nyelv mondat- és alaktana folytonos elemzéssel, kiváló figyelemmel a helyesírásra és az írásjelek használatára; a népnyelv ismertetése s a hibás kiejtés ellenőrzése; a rokonértelmű szók bemutatása és gyakorlása. Mondatrövidítés. A körmondat. Prózai és verses olvasmányok. Nyelvtani feladatok. Két hetenkint írásbeli dolgozatul leírások s egyéb önálló fogalmazványok. Szavalatok.

A alaktannak ismétlése mellett a mellé és alárendelt mondatok és a körmondat. Prózai és költői szemelvények. Gyakori fordítások, elbeszélések, átalakítások Nyelvtani feladatok és helyesírási gyakorlatok. Havonként 2 irálygyakorlat. Szavalatok.

A történelem fogalma. Az ókori népek történelme röviden, a görögök- és rómaiaké részletesebben. A középkorból a népvándorlás: N. Károly birodalma.

Ázsia, Afrika, Amerika és Ausztrália földrajza, különös tekintettel a természeti viszonyokra. A tanult földrészek vázlatainak készítése.

Az I. osztályban tanultak ismétlése. Az időszámítás körébe tartozó számítások. Tizedes törtek. Az összetett hármasszabály egész és tört számokkal. — A növendékek az elősoroltakat fejben, táblán és füzetben gyakorolják és dolgoznak iskolai és házi feladatokat is.

Pont, vonalak és szögek fekvése és mérése. A három, négy és sokszög, a kör és kerület fötulajdonságai és alakítása; továbbá szerkesztések alapján az idomok összeillősége és hasonlósága.

Az őszi hónapokban: a hazai gyümölcsök szemléltető leírása és osztályozása. **Téli hónapokban:** az állattan gerinczeten osztályai rendszeresen az egyes főbb jellemek kiemelésével. **A tavaszi hónapokban:** a fontosabb mezőgazdasági, kerti és konyha növények, fák, mérgesnövények osztályozása és a herbarium-készítés folytatása.

A hangjegyek nevei és értéke: az ütemek, a hangsúly és a hangközök elméletileg és gyakorlatilag. Egyházi énekek: egy- és két-szólamu dalok és magyar népdalok.

Magyar és német folyóírás gyakorlása mint az I. osztályban.

Vegyes és görbevonalu síkétkitények rajzolása táblarajzok nyomán rajzeszközökkel és szabad kézzel.

Vászon mintakendő a fehérvarrás alapöltéseivel, különböző a jour és szállaöltéssel. Betűjegyzés. Magyar stylben tartott lapos himzés és töltő öltés.

Tantárgy	Heti óra szám	Tanár	Tankönyv
Testgyakorlatok	3	Scholtz Lajos	—
Franczia nyelv (fakultative)	2	Richon Margit	Ch. Noel: Premières lectures françaises.

III. polgári

Osztályfőnök:

Tantárgy	Heti óra szám	Tanár	Tankönyv
Vallástan	2	Kaczián J.	Pálfy J. Egyháztörténet. Egyházi énekek.
Magyar nyelv	3	Falvay	Wessely Ö: Stylistika. Arany: Toldi (magyarázta, Lehr Albert.)
Német nyelv	2	Kardeván	Dietlein: Leitfaden zur deutschen Litteratur.
Történelem	2	Kardeván	Kozma: Világtörténelem.
Földrajz	3	Kardeván	Hunfalvi: Földrajz. Lange-Cherven: Atlasz.
Vegytan, ásványtan és földtan	3	Scholtz	Rybar: Vegytan és ásványtan.

T a n a n y a g

Rendgyakorlatok: kanyarodások körülkörzés, fordulatok járásközben Szabadgyakorlatok: összetett hármás gyakorlatok, hintajárás, bibiczjárás. Szergyakorlatok: ugrózsámolyon, függeszkedés létrán, lebegőjárás és egymásnak kerülése gerendán; gyakorlatok lengő kötelen és gyűrűhintán. Labdajáték.

Alaktani ismétlések A rendes igék tüzetes ragozása; használtabb rendhagyó igék, névmások, határozók s a névragozás részletesen. Mondatok készítése. Olvasás, fordítás és az olvasmányok tartalmának elbeszélése. Dietétek, nyelvtani és helyesírási gyakorlatok Versek, prózai darabok és kis párbeszédek könyv nélkül.

leányiskola

Scholtz Lajos.

T a n a n y a g

A keresztény egyház története a 30 éves háborúig, különösen a hitjavítás hazánkban.

Nyelvtani ismétlések elemzés közben költői és prózai olvasmányok alapján. Az egyszerű és szép stylus sajátosságai, kiváló tekintettel a magyar nyelv eredeti sajátosságaira. Prózai és versalak. Hangsúlyos és időmértékes verselés. Az írásművek felosztatása, a prózai műfajok és a közeleti fogalmazványok. Irály- és verstani elemzések. A r a n y T o l d i jának tárgyalása. Irálygyakorlatul: levelek, ok- és ügyiratok. Szavalatok.

Német verstan, jelesen: a szótagok mértéke, a verslábak és verssorok, a rim fajai és nemei, a versszakok. A költői műfajok. Két hetenkint írásbeli dolgozat, részint szabadon, az olvasmányokból merítve.

A pápaság és császárság küzde mei: a keresztés hadjárások. D'Arc Johanna; a Habsburgok a középkor végén. Spanyolország felszabadulása. Találmányok. A reformáció. Habsburgok világbirodalma. A németalföldi szabadságharc. A 30 éves háboru. XIV. Lajos kora. Az angol forradalom. II. Frigyes. Nagy Péter. Az északamerikai szabadságharc. A francia forradalom. Napoleon. A német birodalom és az olasz királyság megalakulása

Kapcsolatban a történeti tanítással az eddig tanultak ismétlő áttekintése és gyakorlása a térkép folytonos használata mellett.

A levegő és a víz elemeinek ismertetése. Elem és összetett test. Kristályok. Nem fémek elemek és azoknak fontosabb vegyületei. A savak. A könnyű és nehéz fémek. Ötvény. Aljak. Sók. A szervetlen testek alaki természetani és vegytani tulajdonságai. Kőzettan és földtan. Szerves vegytanból: illő olajok és gyanták, szénhidratok, a szeszes erjedés, az alkoholok, a savak, zsiradékok, festő anyagok, alkaloidok és fehérnye anyagok.

Tantárgy	Heti óra szám	Tanító	Tankönyv
Háztartástan	2	Mikolik	Sebestyénné Stetina J. Gazdaságtan fels. leányiskolák számára.
Számtan	2	Scholtz Lajos	Vajdaly: Számtan III.
Mértan	1	Scholtz Margit	—
Írás	1	Mikolik	—
Rajz	2	Scholtz Margit	—
Ének	2	Bruckner Frigyes	Szünyi: Énekeskönyv.
Kézimunka	3	Fuchs Paula	—
Testgyakorlás	1	Scholtz Lajos	—
Francia nyelv	2	Richon Margit	Noel: Premières lectures. francia (haladóknak)

IV. polgári

Osztályfőnök:

Tantárgy	Heti óra szám	Tanító	Tankönyv
Vallástan	2	Kaczián	Bereczky S. Ev hit- és erkölestan. Egyházi énekek.
Magyar nyelvtan	2	Falvay	Novik Sándor: A magy. nemzet irod. ismertetése.

T a n a n y a g

Alapfogalmak. A termelés főágai. A vagyonszerzés. A nő szerepe és hivatása a házi gazdaság vezetésében. A takarékoság fontossága. Költségvetés. A lakás, butorok, ruházat és élelmiszerek, azoknak beszerzése és eltartása. A háztartási munkák megosztása. A házi tűzhely szentsége.

Közönséges törtek. Olasz gyakorlat. Egyszerű és összetett hármasszabály törtekkel. A hazai pénzek és mértékek folytonos ismélése.

A három-, négy- és sokszög s a kör területeinek, s egyszerű szabályos testek térfogatának s felszínének ismertetése, illetve ki-zámítása.

A magyar és német folyóírás gyakorlásán kívül a rondsírással díszbetű.

Síkalkítmények rajzalkása és festése különbözö stílusban magyarázattal kísért táblai előrajzok nyomán.

A hangközök és lépcsők folytatólagos ismertetése és továbbgyakorlása. A skálák képzése és éneklése minden hangnemben. Két- és káromszólamu gyakorlatok és énekek Chorálók.

Magyar mintájú zsebkendő és betűhímzés. Színes magyar hímzés. Eredeti áttört kalotaszegi varrottas.

Kanyarodások járásközben, csillagfelállítás. — Forgólépcsőjárás csuszószóktetés Botgyakorlatok. — Magas és távugrás Zsámolyon átlugrás, gyakorlatok gyűrűhintán: fordulattal, lábműködéssel felhuzódás; körhintán: futás és mérsékelt repülés; létrán: függeszkedés lóballással; támfán: mellő és hátsó fekvő támasz. Játékok.

Értelmes olvasás és ennek alapján folytonos beszédgyakorlatok. Az egyszerű bővített mondat ismertetése, mondatrészei és beszédrészei elemzése. Verses és prózai darabok megtanulása. Copiek, nyelvtani gyakorlatok, diktéek és kis compositiók olvasmányok alapján. Beszédgyakorlatok a közéletből merített dolgok köréből.

leányosztály.

Falvay Antal.

T a n a n y a g

Az apostoli hitvallás. A választanok. Erkölestan. Biblia olvasás. Egyházi énekek.

Költői művek olvasása és eszthetikai fejtegetése, szavalása és ezek alapján: a költői műfajok ismertetése és a kiváló magyar írók méltatása. Az irodalomtörténet vázlatja. — Két hetenkint írásbeli dolgozatok leginkább az olvasmányokból merítve. a főalakok jellemrajzát adva és fogalommagyarázatok, elmélkedések.

Tantárgy	Heti óra szám	Tanító	Tankönyv
Német nyelv	3	Kardeván	Dietlein : Lehrbuch der deutschen Literatur.
Történelem	3	Mikolik	Baróti Csanki : M. történ. és Csiky : Alkotmánytan.
Földrajz	1	Scholtz Lajos	Emödi Természettan és csill földrajza.
Számтан	3	Scholtz Lajos	Vajdaly : Számтан II.
Természettan	3	Scholtz Lajos	Emödi : Természettan.
Egészségtan	2	Bexheft Armin	Csapody-Gerlóczy . Egészségtani kézikönyv.
Ének	2	Bruckner Frigyes	Szőnyi : Énekeskönyv.
Rajz	2	Scholz Margit	—
Kézimunka	3	Fuchs Paula	—
Testgyakorlat	1	Scholtz Lajos	—
Francia nyelv	1	Richon Margit	Salarien : Francia olvasmányok.

T a n a n y a g

A német irodalom történet rövid vázlata. A klasszikus iskola kiváló tagjai: Klopstok, Lessing, Herder, Wieland, Goethe, Schiller életrajzai és egyes műveinek megismertetése. Szavalatok. Két hetenkint egy írásbeli szabad dolgozat (Sprichwort Erklärung Schilderung-Erläuterungen. Abhandlungen.)

Magyarország története összefüggő előadásban a legrégebbidőtől fogva a legújabbig, az alkotmányok fontosabb intézményeire való tekintettel s a növendékek nemzeti érzületének és jellemének fejlesztése czéljából. Magy. ország természeti és poitikal földrajzának áttekintése.

Kapcsolatban a természettannal. A csillagászati földrajz elemei a csillagok felosztása. Naprendszerünk. A föld és ábrázolása Látókör, tetőpont. Földrajzi szélesség. A föld forgása és keringése. Nappálya. Naptávol, napközeli. Nap- és évszakok, földövek. A hold mozgása és fényváltozással. Nap és holdfogyatkozás. Álló csillagok; csillagképek. Az egyes tünetmények magyarázata megfelelő földrajzi készülékek segélyével történik.

A százalékszámítás és alkalmazása. A láncszabály. A hazai és a legfontosabb külföld pénznemek ismertetése és átszámítása. Egyeztetés és összetett részarányos osztás Vegytésszabály. Arany- és ezüsttövényekre, vertpénzekre és állampénzpapirokra vonatkozó számítások. Gyakorlati példák kidolgozása táblán s füzetben.

A természettan alapfogalma. A testek általános tulajdonságai, azok halmaza. A hó és annak hatása. Hőmérő. A szilárd, csepegős és terjengős testek egyensúlya és mozgása. A hangtan. A fénytán. A delejesség. A villámosság. Mindez kísérletek alapján magyarázva.

Az egészség és betegség fogalma. Az egészségre ható tényezők. A mozgás, érzés. Érzékek. A légzés. A vérkeringés. Táplálkozás. Mérgezés. Rögtöni segély. Ragályozás. Sebfertőzés. Betegápolás. Az emberi szervezet egyes részeinek megóvására, ápolására és fellellesztésére vonatkozó szabályok. A testi nevelés több elvei.

Az énekhez szükséges ismeretek az összhangzattanból. Több szólamu női karok. Műdalok jeles dalszerzőktől. Kétszólamu chorálók

Bevezetés a távlati rajzolásra. Távlati rajzolása az egyenes vonalnak síklapnak és egyszerű szögletes testeknek. A színharmonia ismertetése és síképítmények rajzolása és festése. — Domboru gipsz-épitmények rajzolása körrajzban, majd árnyékolva.

Női ing varrása himzett vagy á jour betéttel, hurkolt csikkal. Foltzott mintakendő, vászon és damaszt műtömmel; gomblyuk varrás és betűjegyzés.

A III. oszt. anyaga nagyobb kiterjedésben és nehezebb összeköttetésben; a testgyakorlás tanításból kifolyó utasítások a gyakorlati életre.

Az előző osztályokban elsajátított ismeretek kiegészítése egyes olvasmányok tárgyi és alaki kezelése alapján. Később levelek fogalmazása. Fordítás, beszéd- és szavlati gyakorlatok.

F) Tankönyveink

Használt tankönyvek	Fiu osztály- ban	Leányosztály- ban
1. Berezky S. Bibliatörténetek	II, III.	II. II.
2. Berezky: Hit- és Erkölcstan	—	IV. polg.
3. Györy V Luther kis kátéja	IV.	IV. el. I. s. II. p.
4. Berezky egyháztörténete	—	III. polg.
5. Berezky Biblia ismertetése	—	I. II. polg.
6. Egyházi énekek ev. iskolák számára	III. IV.	III. IV. I II. polg.
7. Új testamentom v. egész biblia	IV.	IV I. II III. IV.
8. ABC- és olvasókönyv Péterfy és társaitól	I.	I.
9. Kurz S. Német ABC	II.	II.
10. Komáromy, Lakits s. t. olvasókönyve	II. III. IV.	II. III. IV.
11. Révy magyar olvasókönyv	—	I. II polg.
12. Lehr Arany Toldija	—	III. polg.
13. Jausz Lesebuch I. II.	III. IV.	III. IV.
14. Jausz György német olvasókönyv polgári iskola számára	—	I. II. polg.
15. Komáromy, magyar nyelvtan	II.	II.
16. Bárány, Nyelvkönyv I. II.	III. IV.	III. IV.
17. Torkos L Magyar nyelvtan	—	I. II. polg.
18. Wessely O. Stylistika	—	III. polg.
19. Novák S magyar nemz. irod. ismertetése	—	IV. polg.
20. Junghans Stricker Sprachschule	IV.	IV.
21. Böhm-Steinert kl. deutschen Sprachlehre	—	I. II. polg.
22. Dietlein Leitfaden d. deutschen Litteraturge- schichte	—	III. IV. polg.
23. Luttenberger Számítási példatár	I.	I.
24. Füredi Számítási példatár	II III.	II. III.
25. Emericzey Számítási példatár IV.	IV.	IV.
26. Vajdasy Számítási I. II.	—	I. II. III. IV. polg.
27. Mikolik földrajza	III.	III.
28. Gáspár földrajza	IV.	IV.
29. Hunfalvy-Schneider földrajza	—	I. II. III. polg.
30. Német Magyarország hegy- és vízrajzi tér- képe	IV.	IV. I. polg.
31. Lange Cherven Földrajzi Atlasz	—	I. II. III. polg.
32. Ballagi K. és Nagy L. Magyarok története	IV.	IV.
33. Kozma, Világtörténelem	—	II. III. polg.
34. Baróti-Csánki, Magyarok története	—	IV. polg.
35. Csiky Alkotmánytan	—	IV. polg.
36. Csapody, Egészségtan	—	IV. polg.
37. Báthory természetrajz	IV	IV.
38. Emödi Természettan és csill. földrajz.	—	IV. polg.
39. Szécskay Allat- és növénytan I. II.	—	I. II. polg.
40. Rybár Vegytan és asványtan	—	III. IV. polg.
41. Sebestyénné Stetina J. Gazdaságtan	—	III. polg.

J) Kimutatás

a tanítás eredményéről a folyó tanév végén.

Osztály	Vizsgat t e t t ;										Főösszeg		
	rendes tanulóink közül					magántanulók közül							
	kitűnő I.	jeles II.	jó III.	elégséges IV.	elegenden V.	összesen	kitűnő I.	jeles II.	jó III.	elégséges IV.		elegenden V.	összesen
I. elemi fiú	16	16	9	7	—	48	8	3	1	—	—	12	60
II. elemi fiú	19	18	14	8	—	59	5	2	1	—	—	8	67
III. elemi fiú	21	20	9	14	4	68	9	2	2	—	—	13	81
IV. elemi fiú	11	17	26	10	3	67	4	2	2	1	—	9	76
összesen fiúk	67	71	58	39	7	242	26	9	6	1	—	42	284
I. elemi leány	8	8	7	2	5	30	4	1	1	—	—	6	36
II. elemi leány	16	16	7	6	—	45	8	3	2	—	—	13	58
III. elemi leány	6	16	9	2	2	35	6	4	1	—	—	11	46
IV. elemi leány	12	22	11	—	—	45	3	2	2	—	—	7	52
összesen elemi népiskolai leány	42	62	34	10	7	155	21	10	6	—	—	37	192
I. polgári leány	8	20	37	7	5	77	4	3	—	—	—	7	84
II. polgári leány	14	23	25	5	3	70	3	2	—	—	—	5	75
III. elemi leány	9	16	25	9	6	65	1	—	—	—	—	1	66
IV. polgári leány	14	20	17	3	1	55	2	1	1	—	—	14	59
összesen polgári iskolai leány	45	79	104	24	15	267	10	6	1	—	—	17	284
Főösszeg	154	212	196	73	29	664	57	25	13	1	—	96	760

K) A tanulók névsora.*)

I. fiú-osztály.

1. Bereczky Endre, 1896. Bp. ágh. tdm. 2. Binder Vilmos, 1897. Bp. ágh. 3. Braun Andor, 1897. Bp. izr. 4. Bruckner István, 1897. Bp. izr. 5. Brust Ferencz, 1897. Bp. izr. 6. Friedman György, 1897. Bp. izr. 7. Friedmann Hugó, 1897. Bp. izr. 8. de Fries Károly, 1897. Braunschweig. ágh. 9. Gast János, 1897. Bp. ágh. 10. Hajcsi György, 1897. Bp. ágh. 11. Halbrohr Barrabás, 1897. Arad. izr. 12. Handler Imre, 1897. Bp. ágh. 13. Hauer Rezső, 1897. Bp. r. k. 14. Herpy Károly, 1897. Bp. r. k. 15. Hittich Ödön, 1897. Bp. ágh. tdm. 16. Hofbauer Gusztáv, 1897. Bp. ágh. 17. Jochmann Árpád, 1897. Bp. ágh. 18. Kadolburger Ernő, 1897. Bp. izr. 19. Kamarell Pál, 1897. Bp. ágh. tdm. 20. Klévényi Elemér, 1897. Bp. r. k. mv. 21. Krekó Béla, 1897. Bp. ev. ref. 22. Krempels Péter, 1897. Bp. ágh. 23. Lederer Andor, 1897. Nyiregyháza. izr. 24. Lenz József, 1897. Bp. r. k. 25. Lepter János, 1897. Bp. ágh.	26. Lužny Antal, 1897. Bp. r. k. 27. Medvegy Jenő, 1897. Bp. ágh. tdm. 28. Palócz Imre, 1897. Bp. izr. 29. Pauer Lajos, 1897. Bp. ágh. 30. Podvinecz László, 1897. Bp. izr. 31. Presser István, 1897. Bp. izr. 32. Rysavy Béla, 1897. Bp. r. k. 33. Schneider Lajos, 1897. Bp. ágh. tdm. 34. Scholtz Ernő, 1897. Bp. ágh. tdm. 35. Schultheiss Pál, 1897. Bp. izr. kim. 36. Schweigert Gyula, 1895. Bp. ágh. tdm. 37. Selmeczi Antal, 1897. Bp. izr. 38. Steinhardt Géza, 1897. Bp. r. k. 39. Strausz Ernő, 1897. Bp. izr. 40. Szabó László, 1897. Bp. ágh. 41. Szili Tibor, 1897. Bp. izr. 42. Szokolik József, 1897. Bp. ágh. tdm. 43. Takáts Gyula, 1897. Bp. ágh. tdm. 44. Textoris Rémo, 1897. Bp. ágh. 45. Vörös Kálmán, 1897. Bp. ágh. kim. 46. Wachtel Jenő, 1897. Bp. izr. 47. Weil György, 1897. Bp. izr. 48. Weisz István, 1897. Bp. izr. 50. Wolf Henrik, 1897. Bp. ágh.

II-dik fiú-osztály.

1. Auer Géza, 1896. Bp. izr. 2. Bartha József, 1896. Bp. izr. 3. Benkő Pál, 1896. Bp. izr. 4. Berger Ferencz, 1896. Bp. izr. 5. Bergerhof Frigyes, 1895. Bp. ágh. kim. 6. Bószl Emil, 1896. Sopron. r. k. 7. Braun Károly, 1895. Bp. izr. 8. Braun Miksa, 1896. Bp. izr. 9. Brauner Frigyes, 1896. Bp. ágh. 10. Dániel Frigyes, 1896. Brassó. ágh. tdm. 11. Delmár Tivadar, 1896. Bp. r. k. 12. Dörge Frigyes, 1896. Bács. ágh. 13. Engel Károly, 1896. Bp. izr. 14. Friedmann József, 1896. Bp. izr. 15. Frommer Imre, 1896. Bp. izr. 16. Gaehler Károly, 1896. Bp. ev. ref. 17. Gáspár László, 1896. Bp. izr. 18. Goldberger Oszkár, 1896. Bp. izr.	19. Guhrauer Géza, 1896. Bp. ágh. 20. Hajcsi József, 1896. Bp. ágh. 21. Hammersberg Béla, 1897. Bp. ágh. mv. 22. Hammersberg M., 1896. Bp. ágh. mv. 23. Handler János, 1891. Bp. ágh. 24. Heckenast Frigyes, 1896. Bp. ágh. 25. Herisch Otto, 1896. r. k. tdm. 26. Hirsch Andor, 1896. Bp. izr. 27. Hollósi József, 1896. Bp. izr. 28. Horváth Lajos, 1896. Bp. ágh. tdm. 29. Horváth Gyula, 1896. Bp. ágh. tdm. 30. Imelmann Alajos, 1896. Bp. r. k. 31. Kalmár Ernő, 1896. Bp. izr. 32. Kaufmann Dezső, 1896. Bp. izr. 33. Kemény Oszkár, 1896. Versecz. ágh. 34. Klaudus Frigyes, 1897. Bp. r. k. 35. Klein Elemér, 1896. Bp. izr. 36. Kovács György, 1896. Bp. ágh.

*) **Rövidítések:** ágh. — ág. hitvallású; ev. ref. — evangélikus református; rk. — római katolikus; gk. — görög keleti; izr. — izraelita; tdm. — tandíjmentes; mv. — magánvizsgáló; kim. — kimaradt; mh. — meghalt.

<p>37. Lindner István, 1896. Bp. ágh.
 38. Lippert László, 1896. Bp. ágh.
 39. Malin Aladár, 1896. Bp. ágh.
 40. Medvegy Vilmos, 1896. Bp. ágh. tdm.
 41. Müller Henrik, 1896. Bp. r. k.
 42. Nagy Károly, 1896. Bp. ágh.
 43. Neményi Marcel, 1896. Bécs izr.
 44. Ofner Pál, 1896. Bp. izr.
 45. Pajor Henrik, 1896. Bp. ágh.
 46. Pallós Pál, 1895. Bp. izr.
 47. Pazár Károly, 1896. Bp. ev. ref.
 48. Popper Aladár, 1896. Bp. izr.</p> | <p>49. Pürner Rezső, 1896. Bp. ev. ref.
 50. Rysavy Ferencz, 1896. Bp. r. k.
 51. Schwarz György, 1896. Bp. izr.
 52. Schwarz Győző, 1896. Bp. ágh.
 53. Szántó István, 1896. Bp. ágh.
 54. Szántó László, 1896. Bp. ágh. my.
 55. Takách László, 1896. Pómáz ev. ref.
 56. Takács István, 1896. Bp. ágh. tdm.
 57. Tóth Imre, 1896. Monor ágh. tdm.
 58. Vetsey Gyula, 1896. Bp. ágh.
 59. Weisz István, 1896. Szombathely, izr.
 60. Zuppinger Pál, 1896. Bp. ev. ref.</p> |
|--|--|

III. fiú-osztály.

<p>1. Auer Ödön, 1895. Bp. izr.
 2. Balla Siegfried, 1895. Bp. izr.
 3. Balogh Imre, 1895. Bp. izr.
 4. Barakonyi Ferencz, 1895. Bp. ev. ref.
 5. Bereczky Vilmos, 1895. Bp. ágh. tdm.
 6. Bergerhof Sándor, 1894. Bp. ágh. kim.
 7. Binder Pál, 1895. Bp. ágh.
 8. Bloch Sándor, 1895. Bp. izr.
 9. Bolla Károly, 1893. Bp. ágh. tdm.
 10. Böhm Andor, 1895. Bp. izr.
 11. Braun Ferencz, 1895. Bp. izr.
 12. Brózik Gyula, 1895. Bp. ágh.
 13. Budinszky László, 1895. Bp. ág. tdm.
 14. Czettel László, 1895. Bp. izr.
 15. Dirner István, 1894. Bp. ágh.
 16. Duda János, 1894. Maglód, r. k.
 17. Farkas Andor, 1894. Bp. izr.
 18. Feistel István, 1894. Bp. ágh. tdm.
 19. Fisch Gyula, 1895. Bp. ágh.
 20. Gachnang Henrik, 1894. Winterthur
 Svaic, ev. ref.
 21. Gömöry Elemér, 1895. Bécs. ágh.
 22. Halpert Andor, 1895. Bp. izr.
 23. Hazucha Andor, 1895. Bp. ágh. tdm.
 24. Heckenast Gusztáv, 1895. Bp. ágh.
 25. Hegyi Ödön, 1895. Bp. ev. ref.
 26. Heyder Lajos, 1895. Bp. r. k.
 27. Hofbauer György, 1895. Bp. ágh.
 28. Horovitz György, 1895. Bp. ágh.
 29. Horváth István, 1894. Bp. ágh. tdm.
 30. Hölzel Pál, 1895. Bp. izr.
 31. Jármai Pál, 1895. Bp. ágh.
 32. Jureczky Ferencz, 1895. Bp. ágh. tdm.
 33. Kelemen Artur, 1895. Bp. r. k.
 34. Környei Gábor, 1895. Bp. r. k.
 35. Kraul Ernő, 1895. Bp. r. k.
 36. Krebs Géza, 1894. Bp. ágh. tdm.
 37. Kristoffy Lajos, Bp. ágh.</p> | <p>38. Lányi Andor, 1894. Szolnok, ev. ref.
 39. Liebau Lajos, 1895. Bp. Bp. ágh.
 40. Lienerth Aladár, 1895. Bp. ágh.
 41. Lütze Ákos, 1895. Bp. ágh. tdm.
 42. Magyar István, 1895. Martonvásár,
 ágh. tdm.
 43. Massányi Béla, 1895. Bp. ágh.
 44. Maurer István, 1895. Bp. ágh.
 45. Márkus Ervin, 1896. Bp. izr.
 46. Medvegy Béla, 1895. Bp. ágh. tdm.
 47. Mitterdorfer Andor, 1895. Bp. r. k.
 48. Obstgarten Gyula, 1895. Nagy-
 Boeskö, ágh.
 49. Oravecz Pál, 1895. Bp. ágh.
 50. Podvinecz István, 1895. Bp. izr.
 51. Prinzhausen Nándor, 1893. Bp. ágh.
 52. Puschnik Ferencz, 1896. Bp. r. k.
 53. Puschnik Lajos, 1895. Bp. r. k.
 54. Reitzer Jenő, 1895. Bp. izr.
 55. Roth Tibor, 1895. Bp. izr.
 56. Rozgonyi István, 1895. Bp. izr.
 57. Saxlehner Tibor, 1895. Bp. ágh.
 58. Schmidt Nándor, 1895. Bp. ágh.
 59. Scholtz Andor, 1894. Bp. ágh. tdm.
 60. Schultheiss Ernő, 1895. Bp. izr. kim.
 61. Silbermann Rezső, 1895. Bp. ágh.
 tdm.
 62. Somogyi Imre, 1895. Felpécz. ágh.
 tdm.
 63. Szcitz László, 1895. Bp. r. k.
 64. Szlovák Kálmán, 1895. Bp. ágh.
 65. Szóts Jenő, 1895. Bp. izr.
 66. Tauber László, 1895. Bp. izr.
 67. Telléry Lajos, 1895. Bombay ágh.
 68. Trenka József, 1895. Bp. r. k.
 69. Vilha Mátyás, 1892. Bp. ágh. tdm.
 70. Zirner Ákos, 1895. Bp. izr.</p> |
|--|--|

IV. fiú-osztály.

1. Balázs György, 1894. Bp. izr.
2. Bartha László, 1895. Bp. izr.
3. Bergerhof Ágost, 1892. Bp. ágh. kim.
4. Bolla István, 1894. Bp. ág. tdm.
5. Braun Pál, 1894. Bp. izr.
6. Budai Balázs, 1894. Bp. izr.
7. Elischer Ottó, 1894. Bécs ág.
8. Elfer István, 1894. Bp. izr.
9. Fellegi József, 1894. Bp. r. k.
10. Fisch Ferencz, 1893. Bp. ág.
11. Fredde Edgár, 1894. Bp. ág.
12. Gardé Sándor, 1895. Bp. izr.
13. Glock Miklós, 1893. Bp. ág. tdm.
14. Gattein István, 1894. Bp. izr.
15. budai Goldberger András, 1893. Bp. izr.
16. Gomperz Andor, 1894. Bp. izr.
17. Grellneth Ede, 1893. Szepes-Béla róm. kath.
18. Hazucha Péter, 1894. Bp. ág. tdm.
19. Hofbauer Lipót, 1894. Bp. ág.
20. Hollósi Jenő, 1894. Bp. izr.
21. Kadelburger Lajos, 1894. Bp. izr.
22. Kaemmerer Adolf, 1894. Gyurgyenovác ág.
23. Keleti Ernő, 1894. Bp. izr.
24. Kemény Ede, 1893. Losoncz ág. kim.
25. Keresztesy Ágost, 1892. Bp. ág. tdm.
26. Kmetty Márton, 1892. Kis-Bobrócz ág. tdm.
27. Koppa József, 1895. Bp. ág. tdm.
28. Krámer Miklós, 1895. Bp. izr.
29. Kurucz József, 1894. Bp. r. k.
30. Kuzmik Pál, 1894. Bp. ág.
31. Laquai Károly, 1893. Bécs rk.
32. Liebau Frigyes, 1894. Bp. ág.
33. Lippert Lajos, 1894. Bp. ág.
34. Litauszky János, 1894. Bp. ág. tdm.
35. Loksa Imre, 1894. Bp. ág.
36. Löwenstein Andor, 1894. Bp. izr.
37. Mandel László, 1894. Bp. izr.
38. Meitner Leó, 1894. Bp. izr.
39. Molnár Mihály, 1894. Bp. izr.
40. Muhr Árpád, 1894. Bp. ág.
41. Neumann István, 1895. Bp. izr.
42. Ofner Lipót, 1893. Bp. izr.
43. Pajor Ernő, 1894. Bp. ág.
44. Petánovics László, 1894. Bp. r. k.
45. Platschek Andor, 1894. Bp. izr.
46. Popper József, 1894. Bp. izr.
47. Radó Pál, 1894. Siófok izr.
48. Ribári Alajos, 1894. Bp. izr.
49. Reich Sándor, 1894. Bp. izr.
50. Reich Jenő, 1894. Temesvár ág.
51. Róth Pál, 1894. Bp. izr.
52. Rottáridesz Ferencz, 1894. Bp. ág. tdm.
53. Salzer Pál, 1894. Bp. ág.
54. Salzer Tibor, 1894. Bp. ág.
55. Schelken Oszkár, 1894. Bp. ág. tdm.
56. Schleifer Imre, 1894. Bp. izr.
57. Schlichter György, 1894. Bp. izr.
58. Schrecker Rezső, 1894. Bp. izr.
59. Soltész Imre, 1894. Nagy-Maros. izr.
60. Stern Nándor, 1894. Bp. izr.
61. Szili Mátyás, 1894. Bp. izr.
62. Szluka István, 1894. Bp. ág. tdm.
63. Szóts Árpád, 1895. Bp. izr.
64. Sztójánovits Emil, 1894. Bp. g. k.
65. Seffer Sándor, 1893. Bp. izr.
66. Vásárhelyi Pál, 1895. Gyula-Varsánd. izr.
67. Vida (Weisz) Alfréd, 1895. Bp. izr.
68. Zirner Ármánd, 1894. Bp. izr.
69. Gyulay István, 1894. Vámos-Györk. ev. ref.

I. elemi leány-osztály.

1. Bloch Agáta, 1897. Bp. izr. 2. Bloch Erzsike, 1897. Bp. izr. 3. Feilegi Erzsike, 1896. Bp. r. k. 4. Friedmann Elza, 1897. Bp. izr. 5. Goldberger Gizella, 1897. Bp. izr. 6. Gömörly Adrienne, 1897. Brűnn r. k. 7. Haszlacher Jozefin, 1897. Bp. ágh. tdm. 8. Hazucha Valéria, 1897. Bp. ágh. tdm. 9. Hromy Olga, 1897. Bp. ágh. 10. Kesselbauer Marg't, 1897. Bp. ágh. 11. Klaar Elza, 1896. Bp. ágh. tdm. 12. Klein Margit, 1897. Bp. izr. 13. Klein Sarolta, 1897. Bp. ágh. 14. Lippert Irma, 1897. Bp. ágh. 15. Mandel Józsa, 1897. Bp. izr. 16. Paulus Ilona, 1896. Bp. ágh. tdm.	17. Rémi Ibolyka, 1897. Bp. izr. 18. Rusz Erzsike, 1897. Bp. izr. 19. Schreiber Olga, 1897. Bp. izr. 20. Schwertner Mariska, 1895. ágh. 21. Takács Anna, 1897. Bp. ev. ref. 22. Urai Katicza, 1897. Bp. izr. 23. Urbányi Ilonka, 1897. Bp. r. k. 24. Vajda Margit, 1897. Bp. izr. kim. 25. Wanicsek Karolin, 1897. Bp. ágh. tdm. 26. Weil Anna, 1896. Bp. izr. 27. Welti Ibolya, 1897. Bp. ev. ref. tdm. 28. Woboril Kornélia, 1897. Bp. ágh. tdm. 29. Zawadil Ottilia, 1896. Bp. r. k. 30. Zechmeister Erzsike, 1896. Bp. ágh. 31. Zsigmondy Piroska, 1897. Bp. ágh.

II. elemi leány-osztály.

1. Baracs Amália, 1897. Bp. izr. 2. Bleiszner Gizella, 1896. Bp. ágh. tdm. 3. Brasch Margit, 1896. Bp. izr. 4. Czyzewitz Kornélia, 1896. Bp. ágh. 5. Eberhard Gertrud, 1896. Bp. ágh. 6. Friedmann Melinda, 1896. Bp. izr. 7. Gest Emilia, 1896. Bp. ágh. tdm. 8. Gerstenberger Krisztin, 1895. Bp. ágh. kim. 9. Glűck Rózsika, 1896. Bp. ágh. † 10. Gombos Ilonka, 1896. Bp. ágh. kim. 11. Gyömrői Edith, 1895. Bp. izr. 12. Hecht Edith, 1896. Bp. izr. 13. Herzberger Ilona, 1896. Bp. ágh. tdm. 14. Hödl Karola, 1895. Grác. 15. Hrubán Jolán, 1896. Bp. ágh. tdm. 16. Jancovins Ilonka, 1896. Bp. ágh. 17. Kaemmerer Olga, 1895. Pozsega, ág. 18. Keleti Eleonora, 1896. Bp. izr. kim. 19. Kokály Erzsébet, 1895. Bp. ágh. 20. Kölbl Agota, 1896. Bp. r. k. 21. Kormos Ottilia, 1896. Bp. izr. 22. Krausz Alice, 1896. Bécs, izr. kim. 23. Kuffler Vilma, 1896. Dovorá, izr. 24. Kulcsár Anna, 1896. Bp. ágh. 25. Loksá Irma, 1896. Bp. ágh. 26. Lužny Milada, 1895. Brűnn, r. k.	27. Máí Valéria, 1896. Bp. ágh. 28. Mannheim Margit, 1896. Bp. izr. 29. Némethy Ilonka, 1896. Kassa, ágh. 30. Neprás Juliska, 1895. Bp. ágh. tdm. 31. Neufeld Lili, 1895. Bp. izr. 32. Neumann Blanka, 1896. Nagyvárad, izr. 33. Oravec Ilonka, 1896. Bp. ágh. 34. Perlesz Renée, 1896. Bp. izr. 35. Petánovics Paula, 1896. Bp. ágh. 36. Póol Adele, 1895. Bp. ágh. 37. Prevost Felicziana, 1896. Bp. r. k. kim. 38. Prinzhausen Krisztin, 1895. Bp. ágh. 39. Reiter Ella, 1896. Bp. izr. 40. Reitzer Melitta, 1896. Bp. izr. 41. Rosenzweig Alice, 1896. Bp. izr. 42. Rothermundt Hildegard, 1896. Bp. ágh. kim. 43. Saxlehner Frida, 1896. Bp. ágh. 44. Schell Margit, 1896. Bp. ágh. 45. Schmidt Eugénia, 1896. Bp. ágh. tdm. 46. Schön Margit, 1896. Bp. izr. 47. Schwarz Erna, 1896. Bp. izr. 48. Strasser Edith, 1896. Bp. izr. 59. Takács Margit, 1896. Bp. ágh. tdm. 50. Viba Anna, 1895. N. Palugya ágh. tdm. 51. Weisz Józsa, 1896. Bp. izr.

III. elemi leány-osztály.

1. Altstock Elza, 1895. Bp. izr. 2. Baumann Karolin, 1895. Márm. Sziget. ágh. 3. Bleier Ella, 1895. Bp. izr. 4. Blum Alice, 1895. Bp. izr. 5. Brett Rózsi, 1895. Bp. izr. 6. Dengyel Mária; 1894. Bp. r. k. tdm. 7. Deutsch Gertrud, 1895. Bp. izr. 8. Freddel Olga, 1896. Bp. ágh. ev. 9. Friedmann Olga, 1895. Bp. izr. 10. Friedmann Renée, 1895. Bp. izr. 11. Gast Olga, 1895. Bp. ágh. tdm. 12. Glück Marianne, 1895. Bp. ágh. kim. 13. Guttman Alice, 1895. Bp. i r. 14. Hellebronth Mária, 1894. Bp. ágh. ev. 15. Hertkó Anna, 1895. Bp. ágh. tdm. 16. Hirschfeld Irén, 1895. Bp. izr. 17. Jordán Izabella, 1894. Bp. izr. mt. 18. Kaemmerer Margit, 1894. Gyurgyevonác, ág. ev. 19. Kralupper Mariska, 1894. Bp. r. k.	20. Kulesár Emilia, 1895. Bp. ágh. ev. 21. Kürthy Aranka, 1894. Bp. ágh. ev. tdm. 22. Ledermann Jozsefa, 1895. Bp. izr. kim. 23. Lepter Mariska, 1894. Bp. ágh. 24. Lütze Elza, 1894. Bp. ágh. tdm. 25. Martin Lili. 1895. Zsarnóca, ágh. 26. Neufeld Rózsi, 1895. Bp. izr. 27. Neumann Margit, 1894. Bp. izr. 28. Neurath Lilly, 1895. Bp. izr. 29. Petrits Ilona, 1893. Bp. r. k. kim. 30. Roth Livia, 1895. Bp. izr. 31. Schneider Erzs, 1894. Bp. ágh. tdm. 32. Schuszer Margit, 1894. Bp. ágh. 33. Schwartz Emma, 1895. Bp. izr. 34. Soltész Piroska, 1895. Bp. izr. 35. Takács Mariska, 1894. Bp. ágh. tdm. 36. Urai Luiza, 1895. Bp. izr. 37. Ziegler Klára, 1895. Bp. izr. 38. Zuppinger Margit, 1894. Bp. ev. ref.

IV. elemi leány-osztály.

1. Balla Alice, Bp. 1894. izr. 2. Blitz Ella, Bp. 1895. izr. 3. Boda Kornelia, Bp. 1894. rk. 4. Brachfeld Vilma, Bp. 1895. izr. 5. Braun Regina, Pécs 1894. izr. 6. Braun Renée Bp. 1894. izr. 7. Brett Margit, Bp. 1894. izr. 8. Bruckner Anna, Bp. 1894. izr. 9. Bulyovszky Jolán, 1892. ágh. 10. Csányi Zsuzsanna, Liptó-Turóc 1893. ágh. tdm. 11. Forgó Ilona, Bp. 1894. izr. 12. Gregersen Helga Bp. 1894. ágh. 13. Gross Ilona, Bp. 1894. izr. 14. Gyömrői Boriska, Bp. 1894. izr. 15. Hermann Mária, Bp. 1894. izr. 16. Hittrich Adél, Bp. 1894. ágh. tdm. 17. Jolstein Szeréna, Bp. 1893. izr. 18. Horner Mariska, Bp. 1894. izr. 19. Hromy Berta, Bp. 1894. ágh. 20. Hudecz Hermina, Bp. 1894. ágh. tdm. 21. Karádi Lili, Bp. 1894. izr. 22. Kirnbauer Erzs, Bp. 1894. ágh. km. tdm. 23. Kölbl Lujza, Bp. 1894. izr.	24. Kormos Alice Bp. 1894. izr. 25. Kvasznicza Auguszta, Trencsén 1893. ágh. tdm. 26. Litzmann Alice, Bp. 1894. izr. 27. Mohr Margit, Bp. 1894. izr. 28. Müller Erzs, Bp. 1894. ágh. 29. Perlmutter Jolán, Bp. 1893. izr. 30. Pétermann Erzsébet, Mórág, 1894. ágh. tdm. 31. Prevost Emma, Bp. 1893. rk. 32. Pusztafi Magda, Bp. 1893. ev. ref. 33. Ramor Ilona, Arad 1894. rk. 34. Reisz Ilonka, Bp. 1894. izr. 35. Ringer Lili, Bp. 1894. izr. 36. Sár Aranka, Bp. 1893. izr. 37. Scheidl Jolán, Bp. 1894. ágh. 38. Schletter Gizella, Bp. 1894. rk. 39. Schwarz Sarolta, Bp. 1894. izr. 40. Stern Frida, Bp. 1894. izr. 41. Sziber Gabriella, Bp. 1893. ágh. 42. Takács Mariska, Bp. 1893. ágh. 43. Terray Laura, Makó 1894. rk. 44. Vetsey Erzsike, Bp. 1894. ágh. 45. Wack Birike, Bp. 1894. ágh. 46. Waltersdorfer Jolán Bp. 1893. ágh.

Polgári leányiskola.

I. Polgári leányosztály.

1. Altstock Lili, 1893. Bp. izr.	40. Meitner Adrienne, 1893. Bp. izr.
2. Amar Renée, 1893. Bp. izr.	41. Mohr Erzsí, 1893. Bp. izr.
3. Arsenievits Irma, 1892. Bp. gk.	42. Morgenstern Lili, 1892. Bp. izr.
4. Breuer Aranka, 1892. Bp. ágh.	43. Moser Irma, 1892. Bp. ágh.
5. Csehál Frigyeske, 1892. Bp. ágh.	44. Neurath Jolán, 1893. Bp. izr.
6. Csehi Teréz, 1891. Bp. ágh. tdm.	45. Palm Gizella, 1893. Bécs, r. k. kim.
7. Dániel Hedvig, 1893. Brassó ág. tdm.	46. Paulus Ger., 1891. Teschen ágh. tdm.
8. Delbeck Etel, 1893. Bp. ágh. tdm.	47. Platschek Gizella, 1893. Bp. izr.
9. Deutsch Flóra, 1892. Bp. izr.	48. Podvinecz Erzsí, 1893. Bp. izr.
10. Doctor Ada, 1893. Bp. izr.	49. Preisach Adel, 1893. Bp. izr.
11. Eles Rózsi, 1893. Oroszlámos r. k.	50. Prevost Anna, 1891. Bp. r. k.
12. Elkán Klára, 1893. Bp. izr.	51. Prinzhausem Teréz, 1890. Bp. ágh.
13. Ewald Emma, 1892. Berlin, ágh.	52. Putzer Aranka, 1893. Bp. r. k.
14. Feistel Ilonka, 1893. Bp. ágh. tdm.	53. Rechterisz Gizella, 1892. Bp. ágh.
15. Felsenfeld Szerén, 1893. Bp. izr.	54. Reichenfeld Vilma, 1893. Bp. izr.
16. Fondor Edit, 1894. Bp. ev. ref.	55. Roth Olga, 1894. Bp. izr.
17. Frank Karola, 1893. Bp. ág. tdm.	56. Rückschlosser Ida, 1892. Bp. ágh. tdm.
18. FreddeI Irén, 1893. Ujpest, ágh.	57. Rudy Elza, 1892. Lussin-Grande r. k.
19. Friedmann Vilma, 1893. Bp. izr.	58. Sattler Margit, 1893. Bp. izr.
20. Frommer Lili, 1893. Bp. izr.	59. Schlesinger Margit, 1893. Bp. izr.
21. Gansel Margit, 1894. Bp. izr.	60. Scholtz Ilonka, 1892. Bp. ágh. tdm.
22. Goldberger Jolán, 1894. Bp. izr.	61. Schwarz Margit, 1893. Bp. ágh.
23. Hajcsi Rózsi, 1893. Rozsnyó, ágh.	62. Schwertner Matild, 1893. Bp. ágh.
24. Hirsch Jolán, 1893. Bp. izr.	63. Simson Anna, 1892. Bécs, ágh.
25. Hruban Margit, 1893. Bp. ágh. tdm.	64. Spiegel Ella, 1893. Bp. izr.
26. Hutter Frida, 1893. Bécs, ágh.	65. Steiner Lujza, 1893. Bp. izr.
27. Janisch Lujza, 1892. Bp. ágh.	66. Stuhlbach Blanka, 1892. Bp. izr.
28. Jankovics Stefánia, 1891. Bp. ágh.	67. Szigeti Viola, 1893. Bp. izr.
29. Jureczky Ilona, 1893. Bp. ág. tdm.	68. Takács Emma, 1891. Bp. ágh. tdm.
30. Kelen Emma, 1893. Bp. izr.	69. Teasdale Kornélia, 1893. Bp. ágh.
31. Kohn Aranka, 1893. Bp. izr.	70. Thyll Alice, 1891. Bécs, ágh.
32. Kollár Valeria, 1893. Bp. izr.	71. Timm Albina, 1892. Sonderburg ágh.
33. Landgraf Mária, 1890. Prag ágh. tdm.	72. Ungar Gizella, 1892. Bp. izr.
34. Luzny Biela, 1892. Brünn, r. k.	73. Urban Elza, 1893. Bécs, izr.
35. Malin Margit, 1892. Bp. ágh.	74. Weinwurm Emma, 1893. Bp. r. k.
36. Mandits Mária, 1893. Bp. r. k.	75. Weisz Edit, 1893. Bp. izr.
37. Mauthner Mariska, 1893. Bp. r. k.	76. Widder Stefánia, 1893. Bp. izr.
38. Mayer Stella, 1892. Bp. ág.	77. Wieland Vilma, 1891. Bp. ágh.
39. Medák Margit, 1893. Bp. izr.	78. Wolf Margit, 1894. Bp. izr.

II. Polgári leányosztály.

1. Bächer Gizella, 1892. Bp. izr.	15. Flöthmann Elza, 189. Bp. ágh.
2. Berger Stefánia, 1892. Bp. izr.	16. Flöthmann Ilona, 1891. Bp. ágh.
3. Binder Gizella, 1892. Bp. ágh.	17. Friedmann Margit, 1892. Bp. izr.
4. Blumenthal Hadamoth 1892. Bp. r. k.	18. Goldberger Margit, 1893. Bp. izr.
5. Boncsó Katalin, 1891. Bp. ágh.	19. Gonda Elza, 1892. Bp. izr.
6. Bredák Ilona, 1891. Bp. ágh.	20. Guttmann Alice, 1892. Bp. izr.
7. Breitner Margit, 1892. Bp. izr.	21. Hahn Irén, 1892. Bp. ágh.
8. Bulkay Irén, 1892. Bp. ágh. tdm.	22. Hawlisch Gizella, 1891. Bp. ágh. tdm.
9. Cziring Leona, 1892. Bp. izr.	23. Hirsch Erzsí, 1892. Bp. izr.
10. Delbeck Magda, 1892. Bp. ágh. tdm.	24. Hoffmann Irén, 1892. Bp. izr.
11. Dunczel Ilona, 1891. Bp. ágh.	25. Hoffmann Lila, 1892. Bp. izr.
12. Eliás Jolán 1892. Bp. izr.	26. Jäger Erna, 1890. Bp. ágh. tdm.
13. Engel Renée, 1892. Bp. izr.	27. Kálai Sarelta, 1891. Bp. izr.
14. Faragó Böske, 1892. Bp. ágh.	28. Kappel Aranka, 1892. Bp. ágh.

29. Kaszaniczky Lenke, 1892. Bp. ágh.
30. Klein Irén, 1892. Bp. izr.
31. Koller Erzsébet, 1892. Kassa ágh.
32. Koppstein Ilona, 1892. Siófok, izr.
33. Koritsánszky Irma, 1891. Bp. ágh.
34. Korn Irén, 1892. Bp. izr.
35. Krepuska Jolán, 1892. Bp. ágh.
36. Laquai Lipótka, 1892. Bécs, r. k.
37. Ledner Olga, 1892. Bp. izr.
38. Lepter Aranka, 1892. Bp. ágh.
39. Lipták Margit, 1891. Bp. ágh. kim.
40. Lówy Klára, 1892. Bp. izr.
41. Meitner Lenke, 1892. Bp. izr.
42. Molnár Vilma, 1892. Borgáta ágh.
43. Naszády Erzsi, 1892. Bp. ágh.
44. Nathan Elza, 1891. Bp. izr.
45. Nepokoj Sylvia, 1891. Chropin r. k.
46. Nepokoj Valéria, 1890. Chropin r. k.
47. Neumann Frida, 1891. Giebichenstein ágh. tdm.
48. Nussbaum Erzsi, 1890. Bp. izr.
49. Orván Lili, 1892. Bp. izr.
50. Partl Stefánia, 1892. Szófia, ágh. tdm.
51. Partl Valéria, 1890. Szófia, ágh. tdm.

52. Posch Margit, 1891. Bp. ágh. kim.
53. Préger Edith, 1892. Bp. izr.
54. Pusztai Dóra, 1891. Bp. ev. ref.
55. Putzer Ilona, 1892. Miskolc, r. k.
56. Raffay Augusztá, 1890. Bp. ágh. tdm.
57. Rechterisz Mariska, 1891. Bp. ágh.
58. Rosenfeld Blanka, 1892. Bp. izr.
59. Salzer Ella, 1893. Bp. izr.
60. Schneider Margit, 1892. Bp. ágh. tdm.
61. Schön Juliska, 1891. Bp. izr.
62. Siegmund Ilona, 1890. Medgyes, ág.
63. Steirer Ida, 1892. Bp. izr.
64. Stern Margit, 1892. Bp. izr.
65. Szili Erzsi, 1892. Bp. izr.
66. Szlovák Margit, 1892. Bp. izr.
67. Takács Mariska, 1891. Bp. ágh.
68. Tausz Mariska, 1890. Bp. r. k.
69. Thomay Mariska, 1891. Tisza-Szajol, ágh. kim.
70. Urai Irén, 1892. Bp. izr.
71. Vajda Erzsébet, 1892. Bp. izr.
72. Walkó Irén, 1891. Bp. ágh.
73. Weth Berta, 1889. Würzburg, ágh. tdm.

III. polgári leányosztály.

1. Baján Hedvig, 1890. Mitrovicza ágh.
2. Baumann Apolónia, 1890. Bustyaháza ágh.
3. Berger Alice, 1891. Bécs izr.
4. Bergerhof Irma, 1889. Bp. ágh. kim.
5. Blau Juliska 1890 Bp. izr.
6. Bleissner Emilia, 1891. Bp. ágh. tdm.
7. Dvorzsák Karolin, 1891. Bp. ágh.
8. Elischer Erzsébet, 1891. Kassá ágh.
9. Fischer Lili, 1890. Bp. ágh.
10. Forgó Elza, 1891. Bp. izr.
11. Fortner Etelka, 1889. Bécs ágh.
12. Friediger Teréz, 1891. Bp. izr.
13. Fuchs Renée, 1891. Hatvan izr.
14. Füreði Karola, 1889. Belatincz izr.
15. Gabriel Ilma, 1889. Szepes-Béla ágh.
16. Gescheit Margit, 1891. Bp. izr.
17. Gróss Erzsébet, 1891. Bp. izr. †
18. Guttman Olga, 1891. Bp. izr.
19. Hermann Márta, 1891. Zólyomágh. tdm.
20. Hirsch Margit, 1891. Bp. izr.
21. Holstein Margit, 1891. Bp. izr.
22. Jureczky Emma, 1891. Bp. ágh. tdm.
23. Jurenák Gizella, 1890. T. Nagyrét ágh.
24. Klemm-Majer Klára, 1890. Bp. ágh.
25. Kollár Blanka, 1892. Bp. izr.
26. Koppstein Emilia, 1891. Siófok izr.
27. Krakauer Tekla, 1891. Bp. izr.
28. Krepuska Margit, 1891. Bp. ágh.
29. Ledner Margit, 1891. Bp. izr.
30. Lichy Elvira, 1890. Bp. ágh. tdm.
31. Lindner Mariska, 1891. Bp. ágh.
32. Lippner Margit, 1891. Bp. izr.
33. Lotter Elza, 1891. Bp. ágh.
34. Mautner Stefi, 1890. Bp. izr.

35. Mumme Irén, 1889. Pécs rom. kath.
36. Müller Mariska, 1891. Bp. ágh.
37. Oechslin Mariska, 1890. Bp. ev. ref.
38. Páris Vilma, 1890. Bp. ágh.
39. Partl Erzsébet, 1888. Sófia ágh.
40. Petter Olga, 1891. Bp. ágh. tdm.
41. Podvinecz Margit, 1891. Kassa izr.
42. Pomozy Margit, 1891. Bp. ágh. tdm.
43. Popper Erzsébet, 1890. Bp. izr.
44. Rákosi Ilona, 1890. Bp. izr.
45. Reis Adél, 1890. Bp. izr.
46. Roda Edit, 1891. Násicz ev. ref. tdm.
47. Roger Ella, 1891. Bp. izr.
48. Róth Emilia, 1891. Bp. ágh.
49. Rudy Gizella, 1889. Bécs rom. kath.
50. Salzer Mariska, 1891. Bp. ágh.
51. Schoditsch Ilona, 1889. Bp. ágh. tdm.
52. Scholtz Aranka, 1891. Bp. ágh. tdm.
53. Singer Margit, 1890. N.-Tétény izr.
54. Steiner Irén, 1891. Bp. izr.
55. Steirer Rózsai, 1891. Bp. izr.
56. Strasser Hermin, 1891. Bécs ágh.
57. Szántó Irén, 1891. Bp. ágh.
58. Szöcs Kamilla, 1891. Bp. ágh.
59. Szurmay Piroska, 1891. Kispeszt ágh. tdm.
60. Ungár Anna, 1891. Salgótarján izr.
61. Vetter Elza, 1890. Bp. ágh.
62. Victor Ella, 1891. Bp. ev. ref. tdm.
63. Victor Frida, 1891. Bp. ev. ref. tdm.
64. Wachtel Edit, 1891. Bp. izr.
65. Weinberger Margit, 1891. Bp. izr.
66. Wolf Eteika, 1890. Tokaj ágh. tdm.
67. Zwillingner Hilda, 1891. Bécsrom. kath.

IV. polgári leányosztály .

1. Almási Aranka, 1890. Bp. izr. 2. Altheim Margit, 1890. Bp. ágh. tdm. 3. Baron Erzsi, 1890. Bp. izr. 4. Benze Katalin, 1890. Bécs, ágh. 5. Bihari Alice, 1889. Bp. izr. 6. Dályai Rózsa, 1887. Bp. ágh. 7. Eisler Alice, 1890. Bp. izr. 8. Elischer Hilda, 1890. Bécs, ágh. 9. Engel Ella, 1888. Bp. izr. 10. Erdélyi Ella, 1890. Bp. izr. 11. Fischer Lili, 1890. Baja, izr. 12. Fischer Jolán, 1890. Bp. izr. kim. † 13. Gattein Irén, 1889. Bp. izr. 14. Hahn Paula, 1891. Bp. ágh. 15. Hecht Erzsi, 1890. Bp. izr. 16. Janisch Irén, 1890. Bp. ágh. 17. Jaulus Kornélia, 1888. Bp. izr. 18. Kollár Frida, 1891. Bp. izr. 19. Krausz Erzsi, 1889. Bp. izr. 20. Lepter Ilonka, 1890. Bp. ágh. 21. Liebner Olga, 1890. Bp. izr. 22. Mayer Margit, 1890. Bp. r. k. 23. Messinger Ilona, 1890. Bp. izr. 24. Nagel Lili, 1890. Bp. izr. 25. Nagelbach Paula, 1889. Bp. ágh. 26. Nagy Margit, 1890. Bp. ágh. tdm. 27. Neprás Anna, 1889. Bp. ágh. tdm. 28. Naeter Hilda, 1888. Pasztó, ágh. 29. Neumann Elza, 1890. Bp. izr. 30. Obstgarten Paula, 1889. Szeged, ágh. 31. Öschliger Ilona, 1890. Bp. ágh. tdm.	32. Österreicher Etel, 1890. Bp. izr. 33. Paulus Emilia, 1889. Teschen, ágh. tdm. 34. Polgár Margit, 1889. Bp. ágh. tdm. 35. Preger Erzsébet, 1890. Bp. izr. 36. Reisz Gizella, 1890. Bp. izr. 37. Reitspiesz Ida, 1890. Bp. r. k. 38. Rosenberg Erna, 1890. Bp. izr. 39. Roth Edit, 1890. Nagyvárad. izr. 40. Schmidl Jolán, 1890. Bp. izr. 41. Schmickl Irma, 1889. Bp. ágh. 42. Schwertner Margit, 1880. Bp. ágh. 43. Sommer Aranka, 1889. Bp. izr. 44. Spitz Hermin, 1890. Bp. izr. 45. Stern Lili, 1890. Bp. izr. 46. Stern Melánia, 1881. Bp. izr. kim. 47. Stettner Margit, 1890. Bp. izr. 48. Stratzinger Ilona, 1889. Bp. ágh. tdm. 49. Such Etel, 1888. B.-Csaba, ágh. tdm. 49. Szigethy Elza, 1888. Szil.-Sárkány, ágh. tdm. 50. Szobl Szerén, 1890. Uj-Kécske, izr. 51. Telléry Ilona, 1889. Jéjnore, ágh. 52. Tychó Margit, 1890. Bp. izr. † 53. Wack Margit, 1890. Bp. ágh. 54. Weinrich Anna, 1888. Medgyes, ágh. tdm. 55. Willers Margit, 1890. Bp. ágh. tdm. 56. Wlassits Olga, 1889. Marosvásárhely, ev. ref.

† budapesti ág. hitv. ev. elemi nép- és polg. iskola vizsgarendje

az 1903/4-ki tanév végén.

A pesti ág. hitv. ev. magyar és német egyházgyülekezet közös válaszmánya 1904. évi május hó 13-án tartott ülésében határozatilag kimondá, hogy a folyó 1903/4-iki tanév végén iskoláinkban a szokásos *nyilvános vizsgálatok ne legyenek*, hanem — tekintve az új főgymnasiumunk építése folytán a régi iskolaépületben szükségessé vált átalakításokat — csak az utolsó tanórákban tartassanak u. n. összefoglaló vizsgák, *melyekre azonban a szülők meg nem hivatnak*; kivéve a IV. elemi és IV. polg. isk. osztályokat, amelyeknek vizsgáira vizsgabiztosok is kiküldessenek.

Ezen határozat értelmében a folyó tanév végén az említett vizsgákat a következő sorrendben tartjuk meg:

1. Csütörtökön, jun. 9-én d. e. 9—11 óráig: a IV. el. fiuosztályban
2. Szombaton, jun. 11-én d. e. 8—11 óráig: a IV. polgári leányosztályban.
3. Hétfőn, jun. 13-án d. e. 9—11 óráig: a IV. el. leányosztályban.

Az utolsó tanórákat tartjuk:

4. Pénteken, jun. 10-én d. e. 9—11 óráig: az I., II. és III. polg. leányosztályokban.
5. Hétfőn, jun. 13-án d. e. 9—11 óráig: az I., II. és III. elemi leányosztályokban és
6. Kedden, jun. 14-én d. e. 9—11 óráig: az I., II. és III. elemi fiuosztályokban.

Szerdán jun. 15-én d. e. 9 órakor lesz az évváró hálaadó istentisztelet; utána 10 órakor kiosztatnak a bizonyítványok és 11 órakor tartja az evang. leányegyesület ez évi zárülését.

A rajztanítás eredményeit, valamint a polg. isk. leányok kézimunkáit a II. polg. leányosztályban állítjuk ki:

Az utolsó *tornaórák* tartatnak:

Szombaton, jun. 4-én d. e. 10—11 óráig a IV. elemi leányosztályé
Szombaton, jun. 4-én d. e. 11—12 óráig a III. elemi leányosztályé
Hétfőn, jun. 6-án d. e. 11—12 óráig az I. polgári osztályé
Hétfőn, jun. 6-án d. e. 12—1 óráig a II. polgári osztályé
Hétfőn, jun. 6-án d. u. 3—4 óráig a III. elemi fiuosztályé
Kedden, jun. 7-én d. u. 4—5 óráig a IV. elemi fiuosztályé
Csütörtök., jun. 9-én d. e. 11—12 óráig a III. polg. leányoszt. és
Csütörtök., jun. 9-én d. e. 11—1 óráig a IV. polg. leányosztályé

A **róm. kath. növendékek hittani vizsgája** kedden, *junius 7-én*
d. e. 11—12 óráig tartatik.

Az **izr. növendékek hittani vizsgái:**

Szombat, jun. 4-én d. e. 1/2 11—12 óráig: az I. és II. elemi leány-
osztályoké

Szombat, jun. 4-én d. e. 11—12 óráig a IV. elemi osztályé
Szombat, jun. 4-én d. e. 12—1 óráig a III. elemi osztályé
Hétfőn, jun. 6-án d. u. 4—5 óráig a IV. elemi fiuosztályé
Kedden, jun. 7-én d. e. 11—12 óráig az I. elemi fiuosztályé
Kedden, jun. 7-én d. u. 3—4 óráig a II. elemi fiuosztályé
Kedden, jun. 7-én d. u. 4—5 óráig a III. elemi fiuosztályé
Kedden, jun. 7-én d. u. 3—4 óráig az I. polg. leányosztályé
Kedden, jun. 7-én d. u. 4—5 óráig a II. polg. leányosztályé
Csütörtök, jun. 9-én d. u. 3—4 óráig a III. polg. leányosztályé és
Csütörtök, jun. 9-én d. u. 4—5 óráig a IV. polg. leányosztályé.

A jövő tanévre vonatkozó értesítés.

1. Az 1904/1905-iki tanév szeptember 1-én kezdődik, a rendes oktatás azonban csak szept. 15-én csüt. d. e. 8 órákor.

2. Szeptember 1., 2. és 3-án 8—12 óráig csakis prot. növendékeket irunk be; szept. 5. és 6-án d. e. 8—12-ig pedig azon másfelekezetű növendékeket, kik már a lefolyt tanévben is intézetünkbe jártak.

3. Nem protestáns növendékeket, kik eddig még nem voltak ezen intézet növendékei, csak akkor vehetünk föl, ha a hely megengedi; miért is ezeket csak szept. 6-án d. u. 3—5 óráig irathatjuk be.

4. Kérjük a t. szülőket, hogy a gyermekeiknek születési évét és napját a beiratásnál születési okmánnyal, a történt himlő-beoltást pedig orvosi bizonyítvánnyal igazolják, és a beiratási napokat és órákat pontosan betartsák; mert a meghatározott számon túl (nevezetesen I. 50, II. 60, III. 70, s IV. 80.) senki sem vétetik fel az egyes osztályokba, még akkor sem, ha a megelőző évben is már tanítványunk lett volna.

5. A nt. Egyházválasztmány az elemi- és polgári osztályokban fizetendő tandíjakat következő módon szabályozta:

Az elemi osztályokban fizetnek az ág. hitv. evangélikusok: 28 koronát a reformátusok és nem cselekvényes egyháztagok: 40 koronát, a más felekezetűek: 80 koronát — polgári osztályokban fizetnek az ág. hitv. evangélikusok: 36 koronát, a reformátusok és nem cselekvényes egyháztagok: 48 koronát, és a más felekezetűek; 100 koronát.

6. Pót-, felvételi- és magánvizsgák, előleges bejelentés után, szeptember első hetében tartatnak.

Felvételi vizsgát azon tanulóktól is követelünk, kik a folyó tanévben netalán a rendes vizsga előtt bármily okból kimaradtak.

7. A rendes tanítás kezdetén minden beírt növendék okvetlenül tartozik osztályában megjelenni; aki szeptember 15-éig sem jelent meg, azt kilépettnek tekintjük és helyét más jelentkezővel töltjük be.

8. Miután az 1868. XXXVIII. t. cz. 7. §-a értelmében a szülői háznál tanult növendékek is kötelesek valamely nyilvános tanintézetnél évenként vizsgát tenni, a nálunk magánvizsgára jelentkező tanulók csak azon esetben fognak valamely felsőbb osztály tantárgyaiból megvizsgáltatni, ha a megelőző osztályokról hivatalos jellegű bizonyítványt felmutatnak. Az ily vizsgákért a gyűl. pénztárba 12 kor. fizetendő; azonkívül elemi tanuló magánvizsgájának díja 20 kor.; polg. isk. magánvizsgáé 30 kor.; ill. 32 kor. A hittani vizsgákért járó díjak külön fizetendők.

9. Minden növendék köteles a beiratás alkalmával az első félévi tandíjat lefizetni.

10. A fizetésre egyáltalán képtelen *evang. szülők* a gyermekeik után járó tandíj lefizetése alól felmentethetnek, ha a szegénységi bizonyítványukat gyülekezetünk lelkészi hivatalánál láttamoztatják s az a népiskola igazgatója által a nt. egyházválasztmány elé terjesztetik. Ily folyamodványok minden évben újólág benyújtandók.

Miután az ág. hitv. ev. főgymnasium I. osztályába való felvételnél a mi IV. elemi osztályunkat jó eredménnyel végzett fiuk elsőbbségben részesülnek, különösen figyelmeztetjük a tiszt. szülőket, ha **fiaikat jövő évre a mi gymnasiumunkba akarják járatni**, hogy az illető fiukat még ezen tanév befejeztével, azaz: **junius hó 11-én és 13-án** a főgymnasium igazgatójánál beirassák és akkor a szükséges iratokat, a) a *születési okmányt*, b) a IV. elemi osztályról szóló iskolai és c) a szabályos himlő oltási bizonyítványt okvetlenül magukkal hozzák; mert csak ezen feltételek *pontos* betartásával számíthatnak *biztos* felvételre.

Kelt Budapesten, a pesti hitv. ev. magyar és német egyház-
gyülekezet választmányának megbizásából

1904. évi junius hó 1-én

a tanító testület nevében:

Falvay Antal,

e. i. igazgató.

